

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЛІНГВІСТИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
КАФЕДРА ТЮРКСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ

Кваліфікаційна робота магістра з тюркської філології
на тему: «СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ТУРЕЦЬКИХ
ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ ІЗ КОМПОНЕНТОМ БАТЬКО-СИН»

Допущена до захисту

студента групи МПтур54-18

«___» _____ року

факультету сходознавства

освітньо-професійної програми Галузевий

переклад: турецька мова, англійська мова

за спеціальністю 035 Філологія

спеціалізацією 035.068 Східні мови та літератури

(переклад включно), перша – турецька

Тертій Ольги Андріївни

Завідувач кафедри

Науковий керівник:

тюркської філології

канд. іст. наук., доц.

Ксьондзик Наталія Миколаївна

(підпис)

(ПІБ)

Національна шкала _____

Кількість балів _____

Оцінка ЄКТС _____

КИЇВ – 2019

ЗМІСТ

ВСТУП.....	2
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНА БАЗА ДОСЛІДЖЕННЯ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ У СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ ТА ЗАРУБІЖНОМУ МОВОЗНАВСТВІ.....	6
1.1 Поняття про фразеологізм у сучасній лінгвістичній науці.....	6
1.2 Методи дослідження фразеологізмів у турецькому мовознавстві.....	32
РОЗДІЛ 2. СТРУКТУРНІ ОСОБЛИВОСТІ ТУРЕЦЬКИХ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ ІЗ КОМПОНЕНТОМ “БАТЬКО-СИН”.....	37
2.1 Синтаксис турецьких фразеологізмів з компонентом «батько-син».....	37
РОЗДІЛ 3. СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ТУРЕЦЬКИХ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ ІЗ КОМПОНЕНТОМ “БАТЬКО-СИН”.....	46
3.1. Етимологія турецьких фразеологізмів з компонентом «батько-син».....	46
3.2. Семантичні типи турецьких фразеологізмів із компонентом «батько-син».....	49
ВИСНОВКИ.....	55
ÖZET.....	59
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	62
ДОДАТОК А.....	67

ВСТУП

Сучасний світ висуває свої вимоги до лінгвістичної науки. У лінгвістиці з'являються нові пріоритети. Однією з найбільш актуальних проблем сучасного мовознавства постає порівняльне вивчення фразеологічних одиниць різноструктурних мов та специфіка їх перекладу.

Мова відображає «дух народу», його історичний розвиток, його ментальність. Якщо виходити з розуміння світу як певного об'єктивного утворення, не можна заперечувати той факт, що мова фіксує наші погляди на світ, здійснюючи при цьому певний вплив на нього. У мові відображається все специфічне, своєрідне, що характерне для певного народу. Найбільш яскравими мовними особливостями, що відображають культуру та історію народу, володіють фразеологізми.

Фразеологізми – це усталені вирази, значення яких не відповідає сумі значень їх компонентів. Як самостійна мовна одиниця, фразеологізм має відповідні диференційні ознаки. Такими ознаками для фразеологічних одиниць є: 1) фразеологічне значення; 2) компонентний склад; 3) граматичні категорії [1, 80]. Визначення цих ознак ФО дозволяє встановити обсяг предмета фразеології, а також дозволяє визначати фразеологізми як окремі самостійні одиниці мови, що відрізняються від слова, словосполучення і речення, а разом з тим і як такі, що мають з останніми багато спільного.

Провідним завданням фразеології є дослідження та опис фразеологічного фонду тієї чи іншої мови. Термін «фразеологія» зазвичай використовується у двох значеннях. По-перше, під фразеологією розуміється лінгвістична дисципліна, яка вивчає фразеологічні одиниці. По-друге, термін вживається на позначення сукупності фразеологічних одиниць.

Для позначення одиниці фразеологічного фонду в мовознавстві використовуються різноманітні терміни: фразеологічна одиниця, фразеологічний зворот, стійке словосполучення, стійкі фрази, фраземи, фразеологізми, ідіоми. Для позначення конкретних одиниць нами у роботі обрано рішення використовувати термін «фразеологічна одиниця» (ФО).

Актуальність теми обумовлена недостатньою вивченістю проблеми концептуалізації пари «батько-син» у турецькій фразеології.

Мета роботи – проаналізувати своєрідність пари «батько-син» у турецькій фразеології.

Об’єктом дослідження є фразеологізми турецької мови.

Предметом дослідження є структурно-семантичні особливості турецьких фразеологізмів із компонентом “батько-син”.

Відповідно до мети поставлено такі **завдання**:

- 1) розглянути проблему класифікації фразеологізмів;
- 2) вивчити точки зору різних авторів з питання концептуалізації фразеологізмів;
- 3) розглянути різні способи інтерпретації пари фразеологізмів зі значенням «батько-син» у турецькій фразеології;
- 4) проаналізувати переклади концептуалізації пари фразеологізмів зі значенням «батько-син» у турецькій фразеології.

У роботі використовуються **методи** зіставлення та типології, також метод компонентного та контекстуального аналізу.

Теоретичне значення роботи. Теоретико-методологічні положення, визначення й тлумачення лінгвостилістичних понять, аналіз та опис перекладів пари фразеологізмів зі значенням «батько-син» у турецькій фразеології. Результати наукового дослідження сприяють більш глибокому розумінню специфіки естетичних властивостей фразеологізмів.

Практична цінність результатів дослідження полягає у можливості їх використання у подальших наукових розвідках, присвячених фразеології та особливостям інтерпретації фразеологізмів, при плануванні спеціалізованих курсів, присвячених актуальним проблемам сучасної лінгвістичної думки.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаної літератури, додатків, анотації, анотації турецькою мовою.

Апробація роботи. “Структурно-семантичні особливості турецьких фразеологізмів із компонентом батько-син”, с.198-199, Видавничий центр КНЛУ.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНА БАЗА ДОСЛІДЖЕННЯ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ У СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ ТА ЗАРУБІЖНОМУ МОВОЗНАВСТВІ

1.1 Поняття про фразеологізм у сучасній лінгвістичній науці

Квінтесенцією національного обличчя мови є її фразеологія. У них міститься велика сила експресії та емоційна наснага. Специфічними рисами кожної з мов здавна вважаються саме фразеологізми. Вони набагато більш виразні за окремі слова, виявляють риси належності до кожного рівня, а також до певної мовленнєвої сфери (усної чи письмової), більш яскраво експресивно чи емоційно забарвлені [49].

На сьогоднішній день жодна галузь науки не привертає до себе такої уваги мовознавців. Раніше про цю науку писали, що вона знаходиться у стані “невидимого” розвитку, але зараз фразеологія є самостійною лінгвістичною наукою.

На роль фразеологізмів як складника етнокультурного простору вказують у своїх працях такі науковці, як Т. Черторизька, М. Алефіренко, Л. Пустовіт, І. Скопненко, Г. Сюта, Т. Цимбалюк, які вважають, що фразеологічні одиниці, поряд з лексемами, є складовою частиною лексичної системи будь-якої мови

Когнітивна парадигма розглядає питання вивчення одиниць мови відповідно до їхнього аналізу як репрезентативного засобу ментальних механізмів. Характерні ознаки вербального світовираження пов'язані зі зберіганням та відтворенням уявлень про дійсність, враховуючи специфіку етносвідомості. Важливими відповідно до вказаної тенденції є дослідження одиниць фразеології, що відображають особливості, із якими сприймається образ світу народом на базі його ціннісної системи, основою якої є національна культура. Когнітивістика подає розуміння фразеологізму як мікротексту, який структурується протягом інтерпретації його семантики мовцем у культурному просторі знання [5].

На думку О. В. Левченко, різниця між фразеологічною та лексичною репрезентацією світу полягає у більшій архаїчності першої, її міфологізованості, більшим обсягом та іншим характером інформації. Усталені звороти зберігають різноманітні знання, які актуалізує суб'єкт протягом їхнього використання в ході мовлення [33, с. 314].

Когнітивним механізмом формування знань про фразеологію притаманна певна мовленнєво-мисленнєва специфіка, що містить критерії розрізнення з процесами смислоформування, що утворюються за допомогою прямої знакової номінації. Це пов'язано із побічно-похідною пізнавальною людською діяльністю, репрезентовану другим рівнем лінгвокреативного абстрагування між нею та предметно-логічною картиною світу [3, с. 22]. Таким чином, відбувається узагальнення поглядів носіїв мови фразеологічними одиницями на асоціативно-сприйняттєвому рівні. Мовна свідомість містить усталені звороти, якими презентований результат вербалізації, тобто вторинне відображення світобачення. О. Селіванова стверджує, що фразеологічній номінації притаманний новий вектор досліджень, пов'язаний із аналізом та моделюванням підґрунтя вибору в тій чи іншій зовнішній формі у зв'язку з культурою народу, структурою етносвідомості та їхньою еволюцією [44, с. 16].

Когнітивний розгляд усталених зворотів свідчить про прагнення науковців до опанування нових методів опису фразеологічного матеріалу, що дозволяє зупинити увагу на співвідношенні різнобічних факторів у фразеосемантиці, їхньої пристосованості для включення до когнітивних процедур [6]. Становленням сучасного підходу у з'ясуванні специфіки цих зворотів зумовлені пошуки визначення їх як мовних явищ.

М. Ф. Алефіренком фразема тлумачиться як основний лінгвокогнітивний знак, що займається фіксацією, зміною та збереженням імпліцитних результатів аперцепції в якості формального переходу старого знання в нове [2, с. 51].

Наукова парадигма, що пов'язана з моделями когнітивно-інтерпретаційного характеру, містить розгляд фразеологізмів як своєрідних мікротекстів, номінативну основу яких, за концепцією Н. Телії, складають за умови їх концептуалізації усі інформаційні типи, що характерні у відображенні

певної ситуації [45, с. 6]. Ці одиниці мови, зберігаючи факти навколишньої дійсності, займаються експлікацією оцінних та емотивних відношень між суб'єктом та позначуваним об'єктом, а ще культурно-національним сприйняттям світу з боку певного мовного колективу.

Дослідження усталених зворотів містять факти, що підкреслюють вираження абстрактного через конкретне, відокремлення чуттєвого та наочного. Фразеологізми представляють собою своєрідну форму рефлексії дійсності позамовного характеру, яскравою частиною номінативно-образної картини світу [3, с. 21]. Із точки зору самобутності фразеологія як мовна підсистема займає позицію найбільш образної, у якій відбито різні форми мислення, пізнавальні процеси, уявлення людей про навколишній світ. Фразеологічні одиниці представляють різноплановий матеріал для вивчення складних процесів когнітивної обробки інформації свідомістю носіїв мови.

У семантиці фразеологічних зворотів реалізовано мовну свідомість особистості, її суб'єктивне сприйняття дійсності. У зв'язку зі специфікою пізнання світу носіями культури значення сталих виразів існує для суб'єкта в подвійному вигляді. М. Ф. Алефіренко пояснює таку рису тим, що «з одного боку, це об'єкт мовної свідомості, з іншого – спосіб та механізм усвідомлення» [2, с. 18]. Шляхом звернення до когнітивних категорій, за Н. М. Бабенко, можна проникнути в ментальні структури знання та когнітивні механізми, приховані за дискретними мовними одиницями. При цьому саме ідіоматика в силу своїх специфічних властивостей виявляється ідеальним об'єктом для вивчення складних процесів когнітивної обробки мовної матерії у свідомості людини. [7, с. 156-159].

Ідіоматичними зворотами репрезентовані уявлення не тільки про події внутрішнього світу особистості, а ще й про об'єктивне сприйняття дійсності при фіксації при цьому модальності та наданні оцінки до певного психологічного стану мовця. Семантикою фразеологізмів закладається ставлення суб'єкта до дійсності, що відрізняється емотивно-оцінним характером. Провідною роллю у виборі та творенні одиниць мови володіє людина, від якої узалежнюється використання знаку фразеології у певному контексті. Урахування ситуації,

раціональної та емоційної оцінки дійсності дає можливість виділити імпліцитну інформацію висловлювання, декодувати значення стійких словосполучень. У творенні фразеологізмів відбито реакцію на події чи явища дійсності, що свідчить про вплив на їх формування та функціонування екстралінгвістичних факторів. У зв'язку з цим усталені звороти побудовано на образному переосмисленні національно-специфічних ситуацій, побуту та вірувань певного народу. В основі позамовних чинників лежать зміни у реальному світі, детерміновані актуальними для того чи іншого історичного періоду відкриттями та подіями у різних галузях людського життя.[17]

Із позицій когнітивного підходу фразеологізми виступають мінімальною за обсягом смисловою та граматичною єдністю, що структурується під час пояснення носіями мови різної інформації, закладеної в основу усталених зворотів. Основну властивість фразеологізмів складає образність та місткість значення, унаслідок чого вони, на думку Я. Барана, не просто називають поняття, виражають предметно-логічне значення, а доповнюють його відповідною характеристикою предметів, процесів, явищ, яка далеко не завжди міститься в семантиці окремого слова [10, с. 19]. У структурі значення фразеологічних одиниць виділяють сигніфікативний, денотативний та конотативний компоненти. Питання про співвідношення цих складових у семантиці фразеологізмів дає можливість в аспекті когнітивної парадигми досліджувати актуальну проблему взаємодії концепту і значення, встановлювати між ними зв'язки з урахуванням когнітивної діяльності людини.

В силу свого семантичного багатства, образності, колориту, лаконічності і яскравості фразеологія відіграє в мові дуже важливу роль, надаючи мові виразність і оригінальність. Питання фразеології надзвичайно істотні як для практики, так і для теорії перекладу: вони часто представляють великі практичні труднощі і викликають великий теоретичний інтерес, тому що пов'язані з різницею смислових і стилістичних функцій, які виконуються в різних мовах словами однакового мовного значення, і з різницею поєднань, у які вступають такі слова в різних мовах [35].

Фразеологія, один із розділів лексикології, що вивчає усталені мовні звороти [43, с. 11]. Об'єктом дослідження фразеології як розділу мовознавства є стійкі вислови, їх структура, семантика, походження та взаємозв'язок з іншими мовними одиницями. Фразеологією називають також сукупність усталених зворотів певної мови. Фразеологія національної мови поповнюється та вдосконалюється, вбираючи в себе безцінні скарби із приказок та прислів'їв, афоризмів та сентацій – з усього, що впродовж багатьох століть плекає і зберігає у своїй пам'яті носій мови – народ [1, с. 11-13].

У даній роботі ми виходимо з визначення, даного дослідником О. В. Куніним: «Фразеологічна одиниця – це відтворена, стійка, комплікативна мовна одиниця в формі словосполучення чи речення» [29, с. 34] Під комплікативністю (від латинського «complex» – складний і англійського «to complicate» – ускладнювати) розуміється універсальна властивість усіх фразеологічних одиниць, що виявляється в їхній семантичній та функціональній ускладненості, обумовленої їх ускладненим мовним завданням. [21, с. 34]

До систематизації та класифікації явищ фразеології першим звернувся видатний швейцарський лінгвіст Шарль Баллі в книзі «Французька стилістика» (1909 р.). Протиставивши сферу фразеології вільним сполученням слів, він встановив в ній два основних види словесних комплексів (у порядку зростання ступеня спаяності компонентів) фразеологічні групи і фразеологічні єдності з шістьма підгрупами в межах тих і інших.

Основи фразеології як лінгвістичної дисципліни, предмет і завдання її дослідження були визначені спочатку в роботах академіка В.В. Виноградова [15], який запропонував семантичну класифікацію стійких словосполучень на основі російської мови. Класифікація Виноградова визначила цілий етап у розвитку російської фразеологічної науки. Пізніше на тлі численних переваг концепції Виноградова були виявлені і її суттєві недоліки. Класифікація зазнала гострої критики з боку цілого ряду лінгвістів: Н.Н. Амосової, О.В. Куніна та інших. Однією з підстав послугувався той факт, що, звернувшись до класифікації фразеологічних одиниць Шарля Баллі, В.Виноградов не розкриває сенс поняття фразеологізм. [37]

Крім того, ознака семантичної неподільності компонентів, покладена в основу класифікації, залишилася вкрай невизначеною. На думку С.Г. Гаврина, в ряді випадків ступінь немотивованість визначити складно [17, с. 187]

Відповідно до класифікації В. В. Виноградова, до фразеологічних єдностей відноситься тип стійких, семантично неподільних фразеологічних груп, що є вираженням єдиного значення, але на відміну від фразеологічних зрощень їх значення мотивоване, будучи результатом лексичних значень компонентів. Низка учених відзначають недостатню чіткість категорії фразеологічних єдностей, наприклад, В.Л. Архангельський зазначає: «У класифікації академіка Виноградова категорія фразеологічних єдностей, як за конструктивними особливостями, так і за складом, є найбільш розпливчатою і невизначеною».

Третя категорія класифікації (фразеологічні сполучення) уразлива в тому відношенні, що її практично неможливо відрізнити від вільних, змінних поєднань. Н.Н. Амосова, О.В. Кунін і інші фразеологи вважають найважливішим недоліком класифікації відсутність єдиного принципу; [9, с. 6]

Близький до класифікації В.Виноградова розподіл здійснив П.Дудик на українському матеріалі за ступенем граматично-змістової злитості елементів. Науковець виділяє п'ять видів фразеологізмів: ідіоми, фразеологічні єдності, фразеологічні вирази, фразеологічні сполучення та фразеологічні словосполучення. [49]

Ідіоми визначаються семантичною неподільністю, синтаксичною нерозкладністю й замкненістю. Зміст ідіом прямо не впливає з лексичного значення її елементів. У фразеологічних єдностях значення компонентів трохи ослаблене вільнішою семантичною послідовністю структурних одиниць. Фразеологічні вирази, на думку вченого, передусім об'єднують прислів'я та приказки. Вони повністю складаються зі слів з вільними значеннями, не виступають семантичним еквівалентом окремого слова. Фразеологічні сполучення це сполучення з прихованою метафорою. Фразеологічні словосполучення поєднуються неметафоричністю, синтаксичною неподільністю компонентів.

У зв'язку зі складністю і різноманіттям фразеологічних відносин спроби описати їх як систему були зроблені і іншими вченими. Широко використовується в даний час функціонально-семантична систематизація фразеологічного складу, запропонована С.Г. Гавриним.[17]

С. Г. Гаврин розділяє комплікативні поєднання, тобто всі поєднання слів, що несуть семантичне та функціональне ускладнення, на три групи, в залежності від виконуваної ними функції:

1. експресивно-образні;
2. еліптичні;
3. гносеологічні.

Кожен з трьох типів комплікативних поєднань сем має свої різновиди, тому виділяють кілька підкласів функціонально-семантичних класів комплікативів.

1. Експресивно-образні фразеологічні одиниці, виконуючи особливе мовне завдання повідомити поєднанню слів експресивно-образне якість-діляться на чотири підкласу в залежності від типу відносин, в які вступають семи даних фразеологічних одиниць: зіставлення, протиставлення, суміщення і зіткнення:

- Стійкі компаративи;
- Стійкі антитези;
- Стійкі тропи;
- Стійкі експресиви. [20, с. 27]

В.В.Гвоздєв підкреслює, що саме експресивно-образні фразеологізми, будучи одним з виразних засобів мови, широко використовуються в розмовному і художньому мовленні. Письменник вдається до них для того, щоб мова твору служила розкриттю ідейно-тематичного змісту твору, вводячи їх як в узуальну, так і в творчо перетворену форму. [20, с. 28]

2. У складі еліптичних комплікативів, що лаконізують мову, розрізняють:
 - Дефінітиви (дефінітивні фразеологізми);
 - Атрибутиви (атрибутивні фразеологізми);
 - Конвенціоналізм (складові терміни і номенклатурні назви).

3. У складі еліпсів, що конденсують в своєму змісті результати пізнавальної діяльності людини виділяють такі:

- Десуб'єктивовані еліпси;
- Девербалізовані еліпси;
- Денексусативні еліпси. [9, с. 67]

Таким чином, функціонально-семантична класифікація фразеологізмів представляється найбільш адекватним відображенням досягнень лінгвістичної науки в описі фразеологічної системи. У відповідності до цієї класифікації можна виділити кілька типів фразеологічних одиниць (комплікативних поєднань) в залежності від виконуваних ними функцій і типу комплікативних відносин сем:

1. фразеологічні єдності – семантично неподільні фразеологічні одиниці, але цілісне значення їх умотивоване значенням компонентів (babasının haugına çalışmak – задарма, за гарні оценьта)

2. фразеологічні сполучення – це звороти, які утворені внаслідок поєднання фразеологічно зв'язаних значень слів

Фразеологія – надзвичайно складне і цікаве явище, дослідженню якого присвячені праці багатьох лінгвістів. Зокрема, увагу вчених привертає і питання про індивідуально-авторське використання фразеологічних одиниць. Проте, єдиного дослідження, повного висвітлення цієї проблеми, важливого як для теорії мови, так і для перекладознавства, поки немає. Не існує і єдиного підходу до термінології даного розділу лінгвістики.

Використання фразеологічних одиниць у формі, яка не співпадає зі стандартною (зокрема, зафіксованою в словниках), становить інтерес не тільки з точки зору стилістичних і експресивних можливостей фразеології, а й з точки зору прояву деяких істотних особливостей таких поєднань, виявлення глибинних зв'язків складових їхніх елементів, виявлення тієї специфіки, яка робить їх відмінними від інших одиниць мови. [31, с. 132] У ряді випадків за допомогою фразеологізмів з певною метою змінюється зміст або форма фразеологічних одиниць – опускаються або додаються компоненти, замінюються синонімами або антонімами, переставляються місцями. Розглядаючи питання про

ненормативне вживання фразеологічних одиниць, використовують такі терміни, як «фразеологічна трансформація», «авторська трансформація», «авторизація», «індивідуально-авторське перетворення», «модифікація», «дефразеологія», в більш вузькому сенсі – «освіження» і «оновлення» фразеологічних одиниць, «розщеплення», «розкладання», і т.д. [7, с. 205]

Так О.В. Кунін використовує термін «оказіональні зміни фразеологізмів». Він вважає, що оказіональні показники показують значення фразеологізмів у мові і їхнє осмислення носіями цієї мови. [29, с. 75] Оказіональна трансформація ФО підпорядковується закономірностям, які визначаються специфікою фразеологізмів як стійких словосполучень. Усі наявні класифікації способів подібної трансформації зводять усі види індивідуально-авторського перетворювання в дві великі групи: перетворення та переосмислення стійких сполук. До першої відносять фразеологізми, які зазнають усіляких структурних змін без змін їх семантики; до другої – із зміною семантики.

Також і Н.Н. Амосова вважає фразеологізм синтаксичним показником, вводячи термін «факультативне розщеплення фразеологізмів, котрі мають потреби в змінному вставному елементі». [4, с. 356]

На думку І. О. Крикницької під фразеологічною одиницею(ФО) ми розуміємо стійкі, зв'язані єдністю цілісного змісту, постійно відтворювані в мовленні словосполучки або висловлення, які ґрунтуються на стереотипах етносвідомості, є репрезентантами культури народу й у ряді випадків характеризуються образністю й експресивністю. [22, с. 49]

С.Г. Гаврин вважає подібні сполучення не зміненими фразеологізмами, а одним з видів комплікативних поєднань, поряд зі стійкими поєднаннями (власне фразеологізми) і змінно-стійкими. С. Г. Гаврин називає їх нестійкими комплікативами або індивідуально-авторськими поєднаннями, підкреслюючи, що склад компонентів, отже, і значення поєднання, не закріплені в суспільній комунікації. Компоненти такого поєднання займають певну позицію, закріплену не узусом, а лише авторським задумом. С. Г. Гаврин також зазначає, що авторські звороти, виходячи за рамки індивідуального вживання, можуть використовуватися як цитати або ставати потенційними фразеологізмами,

поступово переходячи в фразеологізми. Він підкреслює, що фразеологічна одиниця –це відтворювана загальноживана мовна одиниця, цілісна за своїм значенням і складена з двох і більше повнозначних слів. [17, с. 187] Тоді як А.С.Начисчионе називає індивідуально-авторськими поєднаннями застигли формули, що не допускають граматичних, структурних, семантичних або стилістичних змін. [38, с. 50]

Н.Л. Шадрін вживає термін «оказіональне вживання фразеологізмів» і виділяє 2 типи подібного вживання:

1. Порушення дистрибуції, тобто розміщення фразеологічної одиниці в незвичайний для неї контекст при збереженні її структурної цілісності;

2. Контекстуальне перетворення або індивідуально-авторське, тобто використання властивості роздільнооформленості фразеологічної одиниці. [50, с. 218]

Фразеологізм як полілексемне, структурно роздільне, семантично цілісне утворення містить в собі протиріччя між семантичною глобальністю цілого і структурною роздільнооформленістю компонентів.

Фразеологія — розділ мовознавства, в якому вивчаються лексично неподільні поєднання слів. Фразеологією називають також сукупність властивих мові усталених зворотів і висловів.Об'єктом дослідження фразеології як розділу мовознавства є стійкі вислови, їх семантика, структура, походження, роль у мові, взаємозв'язок з іншими мовними одиницями, зокрема словом і реченням.

Фразеологія — сукупність зворотів і висловів (словосполучень, речень), фразеологізмів, властивих тій чи іншій мові.

Одиниця фразеологічної системи називається фразеологізмом (лексико-граматична єдність двох і більше граматично оформлених компонентів).

Особливості фразеологізму:

1. лексичне значення виражається сполученням кількох слів, значення фразеологізму єдине.

2. постійне відтворювання одного й того самого компонентного складу.
3. характеризуються стійкістю граматичних категорій.
4. слова у складі фразеологізмів мають часто переносне значення.
5. контекстуальна обумовленість вживання.

Подібне варіювання фразеологічних одиниць, закріплене в узусі, тобто зафіксоване у фразеологічних словниках, не є деформацією і не розглядається в даній роботі.

Таким чином, ми зупинимося на використанні терміна, запропонованого Н. Л. Шадріним, «індивідуально-авторське перетворення фразеологізму» і терміна «авторський фразеологізм» або «авторська фразеологічна одиниця», адже вони представляються нам такими, що найбільш точно відображають суть явища і спрямованість роботи.

Процес формування фразеологічних одиниць як явище творче несе в собі відомості і про стилістичну, і про експресивну значущість фразеологічного рівня мови, що закладено в семантичній структурі фразеологічних одиниць.

Семантична структура фразеологічних одиниць розглядається багатьма лінгвістами як складна сукупність змістовних складових, серед яких виділяють денотативне значення фразеологічних одиниць і конотативне значення, яке складається з емоційного, експресивного та оціночного компонентів. [20, с. 23]

І.В.Арнольд вважає, що найбільш цінним є конотативне значення, що складається з експресивного і стилістичного компонентів, причому в конотативному компоненті основне навантаження несе саме стилістичне значення. [5, с. 9]

Фразеологізми виконують в мові безліч функцій. До константних функцій належать комунікативна, пізнавальна і номінативна функції. [25, с. 111]

Комунікативною функцією фразеологічних одиниць є їх призначення служити засобом спілкування або повідомлення. Спілкування передбачає взаємний обмін висловлюваннями, а повідомлення – передачу інформації без

зворотного зв'язку. Когнітивна або пізнавальна функція – це опосередковане свідомістю соціально-детерміноване відображення об'єктів реального світу, що сприяє їх пізнанню. З когнітивною функцією тісно пов'язана номінативна. Номінативна функція фразеологічних одиниць – це їх співвіднесеність з об'єктами реального світу, включаючи і ситуації, а також заміна цих об'єктів в мовній діяльності їхнім фразеологічними найменуваннями.

Номінативна функція авторських перетворень фразеологічних одиниць або оказіональна фразеологічна номінація в термінології Губарева і Рахшмир характеризується такими рисами, які зумовлюють комунікативно прагматичну значущість перекладу:

1. оперативність, що дає можливість негайного створення експресивно-образного найменування для складних ситуацій дійсності,

2. одиниці оказіональної фразеологічної номінації структурно і семантично більш тісно, ніж узуальні фразеологізми, пов'язані із загальним змістом тексту, оскільки їхня образна структура або модифікований компонент безпосередньо і неповторно відображають той чи інший елемент дійсності, що включається в глобальний референт всього тексту,

3. високий прагматичний ефект, обумовлений несподіванкою, оригінальністю і новизною (для реципієнта) оказіональних фразеологічних одиниць як складних знаків номінації.

На думку О.В. Куніна, найважливішою функцією будь-якої одиниці мови, в тому числі і фразеологічних одиниць, є прагматична функція, тобто цілеспрямований вплив мовного знака на адресата. Прагматична спрямованість властива для будь-якого тексту, що впливає на використовувані в ньому фразеологізми, чому сприяє значний прагматичний потенціал. [29, с. 112]

Згідно з концепцією О.В. Куніна, різновидами прагматичної функції є стилістична, кумулятивна, директивна, оцінна і резюмуюча функції. [29, с. 115]

Дослідники стилістичних функцій конкретних мовних прийомів виходять з того, що поняття стилістичної функції пов'язано з виявленням додаткової інформації, яка змушує по-новому зрозуміти взаємозв'язок елементів висловлювання. Таким чином, для виявлення стилістичної функції слід

розглядати ту додаткову інформацію, яку несе в собі фразеологічна конфігурація, під якою розуміється фразеологічна одиниця з її актуалізатором, тобто фразеологічним контекстом, виокремлювати на основі сполучуваності, співвіднесеності або приєднання щодо семантично реалізується в мові фразеологізму. [44, с. 86]

Досліджуючи фразеологізми, не можна залишити поза увагою їхні основні риси – образність та експресивність, адже в більшості випадків ці характерні особливості і відрізняють сталі звороти від слів. На думку Л. П. Сміта, експресивність, що притаманна фразеологізмам, відіграє в мовленні не останню роль. Дослідник вважає, що ідіоми особливо потрібні в емоційному, схвильованому мовленні: образність та метафоричність надають їм виразності, енергії [6, с. 162].

А.Е. Мосьяков виділяє дві стилістичні функції фразеологічних одиниць: нейтральну і експресивно-емоційну, що має кілька відтінків: іронії, гумору, негативного ставлення, позитивного ставлення, урочистості, сатиричного ставлення та ін. Автор зазначає, що за рахунок індивідуально-авторського перетворення фразеологізмів відбувається посилення цих функцій. [37, с. 97]

Т.Р. Левицька і А.М. Фітерман також відзначають залежність ступеня експресивності від перетворюваності фразеологічних одиниць, відзначаючи, що «стилістичний ефект оновлення будь-якого стійкого сполучення або фразеологізму ґрунтується на несподіванці. Чим вище ступінь несподіванки, тим сильніше експресивність». [30, с. 187]

Експресивність може бути визначена як характеристика одиниці мови, що припускає її маркованість за одним або декількома параметрами, що сигналізує про наявність в її структурі конотативних значень, актуалізація яких в акті комунікації створює ефект вибору даної одиниці щодо нейтрального варіанту, який володіє тотожним денотативним значенням. Як параметри маркованості, на думку М.І. Дмитрієвої, можуть виступати такі характеристики даної одиниці, як образність, емоційність, оцінність, інтенсивність і функціонально-стилістична обмеженість вживання. [11, с. 8]

Теоретичне посилювання переваги конотативного аспекту в семантичній структурі фразеологізму, яке не підкріплюється подальшим аналізом фактичного матеріалу, характерне і для деяких інших дослідників. Так, А.Чорна теж висловлює впевненість, що найважливішими елементами смислової структури фразеологізму є різноманітні конотативні (експресивні, емоційно-оцінні) та функціонально-стилістичні компоненти, які найчастіше домінують над денотативними та сигніфікативними семами¹³. Але проведений нею аналіз словникових дефініцій фразеологізмів англійської мови незаперечно свідчить про важливість у їхній семантичній структурі інтегральних і диференціальних сем саме предметно-поняттєвого, тобто, денотативно-сигніфікативного, а не конотативного плану. Іноді непослідовність у трактуванні смислової специфіки фразеологізму проявляється вже на рівні її теоретичного осмислення. Так, на думку М.Демського, у значенні ФО конотативний аспект превалює над денотативним, однак серед головних причин виникнення фразеологізмів як одиниць номінації дослідник називає, ознаки денотативного характеру, зумовлені необхідністю уточнення обсягу денотата, конкретизації денотатів, вичерпного охоплення денотата¹⁴. Підвищена експресивно-емоційна насиченість, оцінність, безумовно, важливі елементи смислової структури фразеологізмів, але специфіка їхньої семантики ними не вичерпується. Для носіїв мови конотативне значення є лише супутнім, “фоновим знанням”¹⁵ про позначуваний позамовний об’єкт.

При переході від мови до мовлення ми змінюємо знак одного типу на знак іншої структури²¹. У мовленні, на рівні визначення значення за денотатом, смислова структура фразеологізму вже представлена відношенням знака системи мови до денотату (предмету або ситуації). Через це вона вимушена враховувати різні прагматичні елементи висловлювання, тип контексту, умови комунікації тощо і з огляду на що характеризується більшим ступенем конкретності, наближенням до реальності.

Емоційно-експресивним центром висловлення може стати майстерно обігране словонатяк на широковживаний фразеологізм. Так, в одному з листів до М. Максимович Т. Г. Шевченко просить підшукати йому наречену, яка б не

відмовилася згодом вийти за нього заміж. Поет пише: «А тим часом одній найкращій скажіть тихенько, щоб рушники дбала та щоб на своєму огороді гарбузів не сажала. Так що ж, позичить, як на своєму не посадить. О! Бодай таки сусіди одцурались! Оставайтесь здорові, мій любий, мій єдиний друже! В маї або в юні побачимось, а поки що де набачите, що гарбузи посажені, то так з коренем і виривайте». Алєгорична мова про гарбузи тут не що інше, як виразний натяк на фразеологізм дати гарбуза, тобто відмовити женихові. Нових, сильніших виразових якостей, нового ідейно-семантичного наповнення фразеологізм набуває тоді, коли автор (мовець) із стилістичною метою свідомо вдається до його трансформації. В цьому відношенні характерними є такі випадки: а) зворотна лексико-семантична перебудова фразеологічної одиниці (фразеологізм «навиворіт»): «Повстаньмо ж тепера усі, як один, За діло братерськеє спільне! Розкуймо на зброю плуги! Що орать, — Коли наше поле не вільне?» (Леся Українка; тут переробка крилатого біблійного виразу перекувати мечі на рала); б) підстановка замість одних, узвичаєних загальнонародною мовною практикою складників фразеологізму, — інших, нових, незвичних: «Музичному роду нема переводу» (з газети; тут музичному замість козацькому); в) розширення відомого фразеологізму за рахунок уведення в нього нових лексичних компонентів, що диктуються логіко-ситуативними умовами контексту: «Не такий чорт страшний, як його в кіноінституті малюють!» (Гончар); г) заміна одного слова в фразеологізмі іншим на граматико-семантичній основі (свого роду смислова асиміляція): «Твоя і моя любя Тетяся Піунова хоче покинуть Нижній Новгород, і добре зробить, їй тут погано, воно тут захрясне і пропаде, як щеня в базарі».

В лінгвостилістичному плані досить цікавими є фразеологічні скорочення, усічення, уривки ідіом, які, по-різному уводячись у текст (у мовлення), стають своєрідними експресивними каталізаторами думки читача (слухача), їхня підсилена виразність здебільшого виявляється: а) в еліптичних побудовах: «Андрієві очі лізуть на лоб, а за плечима — мурахи» (Коцюбинський); тут у другому простому реченні-фразеологізмі пропущено слово забігали; «за плечима забігали мурахи», тобто «злякався». б) в обірваних, незакінчених синтаксичних побудовах, коли друга половина фразеологізму відсутня і слухач має змогу

домислити недоказане, покладаючись на своє «фразеологічне чуття»: «Микита. Гляди, щоб я тебе не підперезав так, що й дух з тебе випре!.. Я тобі оскомину зіб'ю... С е м є н (спокійно). Не хвались. Звісно, коли б свині та роги...» (Кропивницький). Ступінь експресії фразеологізму може пов'язуватися і з таким явищем, як тавтологія. Наприклад, в українській мові є фразеологізм ледащим ледащо зліплене. Г. Квітка Основ'яненко вживає його їв такому контексті, що тавтологія доповнюється ще одним словом: «З ледащого ледащим ледащо зліплене». Загальна експресивність фразеологізму зростає завдяки посиленню емоційно-виразових якостей окремих слів — його складників. Це буває тоді, коли один із компонентів фразеологізму: а) вживається в пестливо-зменшувальній формі: «Замовте добре словечко, ви найближчий до хазяїна чоловік» (Карпенко-Карий); б) замінюється експресивним синонімом просторічного або жаргонного походження: «І виріс я, хвалить бога, Та не виліз в люди» (Шевченко; тут не виліз замість не вийшов); «В .неї були такі самі цікаві тітки, як і в Ястшембського; вони випитали..., що у Ястшембського в кишені свистить дюдя, й позезли Броніславу назад з України на Волинь» (НечуйЛевицький; тут дюдя замість вітер); в) вживається в не властивій йому граматичній формі: «Вона вирвала з-за межі жита пасмо й піднесла до обличчя: — Ой, як пахне — зелено-зелено! — Пахне зелено? — Фрося засміялася. — Ти цілі Америки odkриваєш» (Головко).

Ступінь експресивності індивідуально-авторських перетворень фразеологізмів вище за експресивність узуальних фразеологічних одиниць в силу того, що всі типи стійких сполучень існують в мові в готовому вигляді, а не створюються кожен раз заново. Підміна одного з компонентів або введення додаткового слова відразу звертає увагу своєю несподіваністю, створює новий і виразний стилістичний прийом. [30, с. 188]

І.В. Арнольд підкреслює, що «фразеологічні одиниці відрізняються як образністю, так і емоційним і стилістичним забарвленням». [3, с. 190]

Так вважають і інші автори, тісно пов'язуючи емоційність з оцінкою, концентруючи позитивну або негативну оцінку предмета мовлення з боку мовця. [40, с. 115]

На думку деяких учених, експресивність включає в себе емотивний, оцінний і ментальний (національно-специфічний) елементи, при цьому, емотивність виникає при переосмисленні вільного словосполучення у вигляді позитивної або негативної оцінки означуваного конкретним мовним соціумом; ментальний же компонент формується на базі наявного в основі транспозиції образу, що характеризує конкретне мовне співтовариство. [5, с. 16]

Е.І. Кондрашина вважає емотивність «віссю, що з'єднує денотативно-сигніфікативний і конотативний аспекти значення фразеологічних одиниць». [16, с. 4] Вона також стверджує, що емотивна фразеологічна одиниця завжди оцінна, але оцінка, потенційно завжди присутня в фразеологізмі, специфікується тільки при актуалізації фразеологічних одиниць в контексті.

За походженням фразеологізми найчастіше поділяють на такі групи: а) сталі вислови з народної мови (побутового народного мовлення, анекдотів, жартів тощо): про вовка помовка; вивчився на собак брехати. Сюди відносять також прислів'я та приказки; б) професіоналізми, що набули метафоричного вжитку: намилити шию, білими нитками шитий; в) переклади з інших мов або запозичення фразеологізмів без перекладу: прийшов, побачив, перемиг; бути чи не бути (англ. To be or not to be); дивитися крізь пальці г) вислови з античної культури: сізіфова праця, авгієві конюшні, танталові муки; д) біблійні та євангельські вислови: козел відпущення, манна небесна; е) вислови відомих людей (афоризми, цитати). Зі стилістичного погляду фразеологічні одиниці групують на розмовно-побутові, які переважають в усному мовленні та художній літературі: скільки вовка не годуй, той все одно в ліс дивиться. Другу групу складають народнопоетичні фразеологізми: голубе сивенький. В окрему групу виділяють книжні фразеологізми, які використовують переважно в писемній формі наукового, офіційно-ділового, публіцистичного та художнього стилів. Є й інші класифікації, в яких ураховано семантичні й стилістичні відтінки (класифікація І. Чередниченка)

Е. І. Кондрашина зазначає, що посилення емотивності відбувається в основному за рахунок індивідуально-авторських перетворень фразеологічних одиниць, так як тоді в силу вступають такі емотивно-експресивні параметри, як

новизна, непередбачуваність і т.п. [16, с. 9]. Е. І. Кондрашина розглядає такі тенденції впливу індивідуально-авторських перетворень фразеологічних одиниць при автоматичному посиленні інформативного потенціалу фразеологічних одиниць:

- ослаблення емоційного компонента;
- посилення емоційного компонента;
- конкретизація емотивного компонента;
- нейтралізація емотивного компонента.

Н. М. Шанський називає прислів'я «фразеологічними виразами», вважаючи, що від фразеологічних сполучень вони відрізняються тим, що в них немає слів з фразеологічно пов'язаним значенням [4, с. 44]. На його думку, необхідно звертати увагу на те, що в процесі спілкування вони не формуються мовцем, а відтворюються як готові одиниці з постійним складом та значенням [4, с. 48].

Н.Н. Амосова вважає метою вживання індивідуально-авторських перетворень фразеологічних одиниць «логічне підкреслення, експресивне загострення або оцінну характеристику семанти, що виражається даним фразеологізмом» [4, с. 165]

Таким чином, виконуючи ряд константних функцій, авторські фразеологізми володіють специфічною функцією, а саме – функцією підвищення експресивності та зміни емотивності і оцінності фразеологізмів.

На думку Комісарова, теорія еквівалентності на рівні «фразеологізм – слово» гальмує розвиток фразеології. О.В. Кунін [28] при дослідженні фразеології вказує на цілу низку відмінностей між фразеологізмами і словами. Так, фразеологізми утворюються за граматичними моделями вільних словосполучень і є сполуками слів, а слова утворюються за словотворчими моделями. Однак фразеологізмам і словам властива низка спільних рис: наприклад, притаманні однакові синтаксичні та стилістичні функції, однозначність і багатозначність; вони мають синонім та антоніми і т.д.

В розмовному стилі турецької мови також виділяють фразеологізми з книжковим або розмовним функціонально-стильовим забарвленням. А. Н.

Баскаков надає наступні приклади книжних фразеологізмів: *bilgi hazinesi* – криниця знань, *pazarı itibara almak* – приймати до уваги, та розмовних фразеологізмів – *ağzı uyuvan* – базикало, *kır boyunu* – тікай звідси, *başı dumanlı* – під мухою. Функціонально забарвлена фразеологія поділяється за своїми сферами використання. А. Н. Баскаков виділяє наступні фразеологічні пласти: Наукова фразеологія. В науковому стилі це головним чином термінологічні сполучення, які не мають експресивно-емоційного забарвлення: *ağırlık merkezi* – центр тяжіння, *kalb krizi* – серцевий напад. Офіційно-ділова та юридична фразеологія. Такі фразеологізми зазвичай також позбавлені експресивності: *kamu düzeni* – громадський порядок, *zaman aşımı* – термін давності, *suçüstü yakalamak* – затримати на місці злочину, *taşınır mallar* – рухоме майно. Публіцистична фразеологія. Займає великий шар та поділяється на а) емоційно нейтральні громадсько-політичні термінологічні сполучення та газетні штампи; б) емоційно забарвлені ідеологізовані фразеологічні сполучення [2, с. 27-29]. Лінгвістичний аспект дослідження фразеологічного матеріалу викликав потребу створення стилістичної класифікації, завданням якої є визначити стильову приналежність фразеологічних одиниць, схарактеризувати її експресивні особливості і функціональну роль у контексті. Функціонально-стильова класифікація фразеологізмів має велике значення, тому що допомагає намітити можливі сфери їх використання. Цій же меті служить розуміння експресивно-стилістичного їх значення. Отже, спільні і відмінні риси між словом та фразеологізмом складають певні розбіжності визначенні межі фразеології як лінгвістичної дисципліни.

У науці давно існує так зване вузьке і широке розуміння обсягу цієї галузі мовознавства. Вузьке розуміння утвердилося у зв'язку з лексикографічної розробкою фразеологізмів, які включалися і включаються до тлумачних словників поряд з лексичними одиницями. Зрозуміло, в словники потрапляли, насамперед, фразеологізми, еквівалентні слову, і майже не потрапляли стійкі вирази, утворені за моделлю пропозиції. На нашу думку, теорія еквівалентності на рівні «фразеологізм – слово» гальмує розвиток фразеології. О.В. Кунін [28] при дослідженні англомовної фразеології вказує на цілу низку відмінностей між

фразеологізмами і словами. Так, фразеологізми утворюються за граматичними моделями вільних словосполучень і є сполуками слів, а слова утворюються за словотворчими моделями. Однак фразеологізмам і словам властива низка спільних рис: наприклад, притаманні однакові синтаксичні та стилістичні функції, однозначність і багатозначність; вони мають синонім та антоніми і т.д. Отже, спільні і відмінні риси між словом та фразеологізмом складають певні розбіжності визначенні межі фразеології як лінгвістичної дисципліни. Респонденти вузького розуміння обсягу фразеології (Н.І. Амосова, Б.О. Ларін, В.М. Телія та ін.) виносять крилаті вислови за межі фразеологічного фонду.

Науковці вузького розуміння обсягу фразеології (Н.І. Амосова, Б.О. Ларін, В.М. Телія та ін.) виносять крилаті вислови за межі фразеологічного фонду. На думку лінгвістів, ці мовні одиниці виконують тільки комунікативну функцію. Прибічники вузького розуміння фразеології зазвичай належать до фразеологізмів одиниці з цілісним узагальнено-метафоричним значенням, прибічники ж широкого її розуміння – поєднання слів, відтворені в «готовому вигляді» і об'єднані одним поняттям. Вузьке розуміння фразеології, отже, припускає образність як категоріальну властивість стійких поєднань. Ми вважаємо, що така позиція збіднює галузь фразеології й приєднуємося до широкого погляду на турецьку фразеологію, який спирається на традиції В.Л. Архангельського, В.В. Виноградова, О.В. Куніна та ін. Широке розуміння фразеології дозволило зараховувати до її обсягу різні за походженням мовні одиниці (з античної літератури та міфології, Біблії, художньої літератури та ін.) та константні утворення, які утримуються в пам'яті, від ідіом, семантично еквівалентних слову, до прислів'їв і крилатих слів.

Отже, проаналізуємо класифікації фразеологізмів, які здобули широкого визнання у вітчизняному й світовому мовознавстві, наприклад, семантична класифікація фразеологізмів, опрацьована В.В. Виноградим, в основу його фразеологічної теорії покладено ступінь видозміни значення слова у різних синтаксичних і стилістичних умовах фразоутворення: фразеологічні зрощення фразеологічні єдності; фразеологічні сполучення. Треба зазначити, що семантична класифікація В.В. Виноградова є достатньо умовною і у деякій мірі

суб'єктивною. До трьох типів фразеологічних одиниць М.М. Шанський додав ще один – фразеологічні вирази [14, с. 93] (наприклад:–один батько кормить 9 синів, а 9 синів одного батька не кормлять–Bir baba dokuz oğul besler, dokuz oğul bir babayı beslenmez) [8].

Як відомо, існує декілька підходів до вивчення семантичної структури фразеологізмів. Окремі дослідники [2; 10] вважають фразеологічне значення елементарною одиницею семантики. Складна семантична структура притаманна лише прислів'ю. Специфіка денотативно-конотативних відношень у рамках фразеологічних одиниць пояснюється більшістю дослідників особливостями фразеологічної семантики, що реалізується на трьох рівнях. Перший із них – предметний – у ході філогенетичного розвитку переноситься на особистісну або соціально інтерпретовану реальність – другий рівень. На третьому рівні розташована як «надбудівля» сфера абстрактно-понятійного змісту – концептуальна семантика. Більшість фразеологізмів розрізняють у семантичній структурі фразеологічних одиниць три аспекти фразеологічного значення: сигніфікативний, денотативний і конотативний [17, с. 25]. Під сигніфікативним аспектом фразеологічного значення розуміють узагальнений понятійний зміст, який виражає фразеологізм. Денотативний аспект значення фразеологічних одиниць виражається в співвіднесеності цієї одиниці з певним референтом. Конотативний аспект фразеологічного значення складається з емотивного, експресивного (безоцінного, оцінного), образного та функціонально-стилістичного компонентів [8, с. 153].

О.В. Кунін пропонує класифікацію фразеологічних одиниць, поділяючи їх на класи, підкласи, розряди. Це структурно-семантична класифікація. Дослідник класифікує фразеологізми на основі їх функцій у процесі спілкування, де класи визначаються на основі структурно-семантичних особливостей: 1) номінативні фразеологізми; 2) номінативно-комунікативні фразеологізми; 3) фразеологізми, які не належать ні до номінативних, ні до комунікативних; 4) комунікативні фразеологізми [29, с. 23].

До першого класу належать словосполучення з одним значущим словом. Сюди ж належать звороти з предикативною структурою та частково

предикативні вислови. До другого класу належать дієслівні стійкі словосполучення, що можуть трансформуватися у реченні при вживанні дієслова у пасивній формі. Можна зазначити, однак, що не всі звороти, які складаються з дієслова з прямим додатком, можуть трансформуватися у зв'язку з семантичними особливостями компонентів. Третій клас охоплює вигуківі сполучення і деяку кількість вигуків, що мають предикативну структуру з експресивним переосмисленим значенням компонентів, які постійно або варіантно-постійно залежні, які умотивовані частково, і значення яких виводиться зі значення складових частин.

Надто складним і поширеним постає четвертий клас, до якого належать ідіоми, прислів'я, приказки, приповідки, і який розподіляється на чотири підкласи. За О.В.Куніним, до четвертого класу належать фразеологізми, що відбивають будь-який тип виразу за винятком номінативного чи вигукового (baba akılıyla adam olmaz-батьківським розумом людиною не станеш),

Таким чином, четвертий клас охоплює одиниці, які за своєю граматичною структурою є реченнями.

О.В. Кунін розбиває класи на підкласи і розряди. Вичерпність підкласів обмежується ознакою замкненості/незамкненості фразеологічних одиниць, які належать до дев'ятнадцяти розрядів значень стосовно типу зв'язку між компонентами, що частково або повністю переосмислені [29, с. 312]. Н.М. Амосова виділяє два типи фразеологічних одиниць – фраземи та ідіоми. Але прислів'я та приказки вона у склад фразеології не включає [4]. Широко розуміє об'єм фразеології С.Г. Гаврін, який спирається на функціонально-семантичну ускладненість (комплікативність) фразеологічних одиниць. Він включає до складу фразеологізмів усі стійкі та змінно-стійкі сполучення слів, які задовольняють критерії функціонально-семантичної ускладненості [17].

Конотативна класифікація враховує конотативний аспект функціонування фразеологізмів. Н.М. Амосова пропонує цікаві спостереження щодо загальних характеристик фразеологічних одиниць. Вона розглядає фразеологічне сполучення у двох планах: означуваної дії і наслідку цієї дії [4, с. 14]. Звідси фразеологізми можуть вказувати на два наслідки дії: а) позитивний, наприклад:

yeni bir sayfa açmak – почати нове життя, hızlı yükseliş – досягти успіху, б) негативний, наприклад: havanda su dövmek – переливати із пустого в порожнє.

Цікавою є думка О. Смирницького, котрий розподіляє сталі сполуки залежно від числа повнозначних слів і виокремлює, відповідно, одновершинні, двовершинні та багатoverшинні [13, 211–212]. Беручи за основу структурний поділ фразеологічних одиниць, А. Назарян стійкі фрази французької мови розподіляє на непередикативні, частковопередикативні та передикативні сталі сполуки. Детальніше зупинимося на кожному з цих різновидів [11, 58]. Непередикативні фразеологічні одиниці поділяються на одновершинні, які складаються з одного повнозначного та одного або більше службових слів та фраземи, у складі яких два і більше повнозначних слів і які представляють собою підрядний, сурядний і підрядно-сурядний зв'язок елементів [11, 58–60]. Частковопередикативні фразеологізми відрізняються тим, що в них перший, граматично провідний член має доповнення у вигляді підрядного речення [11, 61]. Передикативні фразеологічні одиниці є сполученнями з передикативною структурою. Вони поділяються на два типи: передикативні сполуки з замкненою структурою, що виражають закінчену думку й синтаксично оформлені як прості або складні речення та передикативні фразеологічні одиниці з незамкненою структурою, які виражають незакінчену думку і вимагають у мовленні розповсюдження змінними словами [11, 61–62]. Переважна більшість передикативних фразеологізмів французької мови представлена моделями із замкненою структурою і лише незначна кількість сталих сполук має незамкнену структуру.

У перших спробах класифікації фразеологізмів застосовувався принцип зв'язку між складовими частинами сполучення. Цей зв'язок розглядався структурно від простого до складного і від стійкого до нестійкого, а формальні характеристики замінялися інтуїцією. Як складова частина вітчизняних досліджень, з'явилася ґрунтовна класифікація В.В. Виноградова, у якій розрізняються три типи фразеологізмів: фразеологічні єдності, сполучення і зрощення [15, с. 135].

В турецькому мовознавстві також були спроби дати визначення терміну “фразеологізм” Омер Асим Аксой став першим мовознавцем, який застосував науковий підхід до класифікації фразеологізмів та окреслив їх смислові особливості. Він дає наступне визначення: “Çekici bir anlatım kılığı taşıyan ve cogunun gercek anlamından ayrı bir anlamı bulunan, kalıplaşmış sözcük topluluklarına deyim denir” [8, с. 49]. “Фразеологізми, це стійкі сполуки, які в більшості випадків мають відмінне від буквального значення та характеризуються місткою пояснювальною формою”. Схоже визначення дає Юсуф Зія Бахадін: “...iki veya daha fazla kelimedenden meydana gelen, cogunlukla kendi öz anamının dışında yeni bir anlam veren yazıyı ya da konuşmayı daha da güzelleştiren söz bölümüne deyim denir”. “Фразеологізм, це група слів, яка складається з двох або більше елементів, має значення яке виходить за рамки буквального та прикрашає собою усне та писемне мовлення”. Лінгвісти-тюркологи, а саме А. Н. Баскаков пропонує встановлювати типологію фразеологізмів на підставі семантичної та стилістичної класифікації. На його думку семантична класифікація спирається на співвідношення значень всього фразеологізму та окремих значень слів, які його складають. А. Н. Баскаков згідно даної класифікації виділяє чотири типи фразеологізмів: Ідіоми – неподільні словосполучення, значення яких не мотивоване значенням їх елементів – окремих слів, які часто не використовуються самотійно: *bot atmak* – брехати, *mortiyi çekmek* – померти, *fertiği çekmek* – втекти, *dalga geçmek* – глузувати.

Н.М. Амосова вперше звернула увагу на відсутність у цій класифікації єдиного принципу розподілу [4, с. 58]. Справа в тому, що В.В. Виноградов не наводив критеріїв розмежування одиниць, а тому зрощення і єдності він розрізняв за ступенем умотивованості, тоді як сполучення виділяв за ступенем поєднання складових частин у загальному значенні словосполучення.

Серед багатьох спроб удосконалити класифікацію Виноградова були класифікації типологічні, структурно-семантичні, контекстологічні, граматичні, генетичні, тематичні, функціонально-стильові тощо. Ряд дослідників виділяє ще четвертий тип одиниць – фразеологічні вирази. До них належать стійкі сполучення, які складаються зі слів із цілком вільними значеннями,

наприклад: *parlayan herşey altın değildir* – не все те золото, що блищить, *Bir görüntü, binlerce söze bedeldir* – краще раз побачити, ніж сто разів почути.

Фразеологічні вирази межують із прислів'ями, які більшість дослідників або не включає до класифікаційних типів, або вважає застиглими конгломератами народної мудрості [6].

Фразеологічний статус кліше не викликає значних розбіжностей думок у лінгвістів, на відміну від визначення самого поняття кліше. При цьому ми часто стикаємося з підміною понять, оскільки різні дослідники не зазначають відмінностей між кліше і ідіомами (власне фразеологізмами, штампами (шаблонами), стереотипами, прислів'ями та приказками).

Розглянемо концепцію відомого фразеолога сучасної турецької мови Омера Асима Аксоя, автора двотомного словника турецьких прислів'їв та ідіом. По-перше, О. Аксой вперше виділяє фразеологію в самостійну лінгвістичну дисципліну, по-друге, проводить грань між прислів'ями та ідіомами, по-третє, включає прислів'я та ідіоми в обсяг фразеології. О. Аксой стверджує: «Подібно веселці, де кожен колір знаходиться в тісній взаємодії з іншим, між прислів'ями, ідіомами і словосполученнями немає неперехідного кордону. Одне слово може мати властивість двозначності. І хоча жовтий, зелений і блакитний кольори знаходяться поруч, кожен з них представляє собою свій особливий колір. Те ж саме відбувається і з прислів'ями, і ідіомами, і простими словосполученнями, які мають свої відмінності і свої характерні особливості» [52, с. 89]. У фразеології він бачить народну мудрість, яка зберігається століттями і стійко переносить зміни часу: «фразеологія – це засіб, за допомогою якого народ може висловити свою позицію» [52, с. 102].

Фразеологічні одиниці турецької мови О. Аксой ділить на прислів'я (*atasözler*), ідіоми (*deyimler*), мовні формули (*kalıplar*) і парні слова (*ikilemeler*).

Головна відмінність прислів'їв від ідіом, на думку Омера Аксоя, – це те, що в ідіомах немає настанови, поради, судження. Наприклад, «*attan inip eşeğe binmek*» – «проміняти чоботи на личаки», «*etekleri zil çalmak*» – «відчувати радість, бути на сьомому небі від радості» – ідіоми, а в прислів'ях – наприклад,

«ağaç yaşken eğilir» – «дерево гнеться, поки молоде», «ne ekersen onu biçersen» – «що посієш, те й пожнеш» – є повчання, порада, тобто прислів'я.

Мовні формули (кліше) Омер Аксой визначає як слова чи словосполучення, які усвідомлюються мовцями як стійкі і часто вживані форми. Однією з важливих відмінних рис мовних штампів від інших фразеологічних одиниць, на думку О. Аксоє, є однозначність ситуації їх вживання. Наприклад, «güle güle büyüün» – «виховуйте в задоволення», говориться не лише тим, хто виховує дитину, але й тим, хто тримає маленьку тварину.

Таким чином, розглянувши класифікації фразеологізмів вітчизняних і турецьких дослідників, для розмежування фразеологічних одиниць у своїй роботі ми використовуємо класифікацію В. В. Виноградова, ґрунтуючись на специфіці фразеологічних одиниць турецької мови з точки зору їх смислового змісту, що найбільш повно відображає особливості турецької фразеологічної системи.

1.2 Методи дослідження фразеологізмів у турецькому мовознавстві

Фразеологізми останнім часом надзвичайно актуально розглядати у ідеографічному та етнонаціональному аспектах у світлі теорії специфіки концептуальних картин світу різних етносів. Фразеологія більшості розвинутих мов являє собою досить складну та багатогранну структуру, що і спричинило розподіл фразеологічних одиниць на фразеосемантичні поля та мікрополя з метою вивчення їх семантичних, структурних, стилістичних та етнокультурних рис. Одне з таких фразеосемантичних полів репрезентують фразеологізми зі значенням мовленнєвої діяльності, які сучасні лінгвісти інтерпретують по-різному: ідіоми семантичного поля “мовленнєва діяльність” (І. С. Паріна) [12], фразеологізми зі значенням процесу мовлення (М. Я. Кримська) [13], фразеосемантичне поле “мовленнєва діяльність” (М. Є. Дубова) [14], ідеографічна група “мовленнєвий акт” (Артина М. К.) [15].

Фразеологія ставить одним із пріоритетних завдань – створення типів класифікацій фразеологізмів, заснованих на різних принципах. Вона займається питаннями, що стосуються принципів виділення одиниць фразеологізмів, методів їх вивчення, семантизації та класифікації. На основі існуючих методів дослідження в мовознавстві розробляються власне фразеологічні прийоми аналізу й опису (М. М. Копиленко), а саме: 1) метод ідентифікації – встановлення тотожності слів і синтаксичних конструкцій; 2) метод аплікації, що є різновидом методу ідентифікації, метод обмежений у виборі змінних, що встановлює відмінні структурно-семантичні організації фразеологізмів від поєднань, які утворюються відповідно до регулярних закономірностей вибору й комбінації. Інші довідники не вказують на приналежність фразеологізму певному автору і містять додаткові характеристики творів жанру: «Фразеологізмами є також, як правило, прислів'я та приказки». Відзначається також розподіл фразеологізмів на самостійні твори жанру і вступні, включені в контекст, який в цілому не є афористичним 8, с. 366□.

Твердження про бездоказовість та виключно зовнішню ефектність фразеологізму заперечується багатьма дослідниками цього жанру:

«Фразеологізми представляють синтез людської мудрості, впливають на свідомість людей глибокою внутрішньою правдою, всебічним філософським осмисленням явища. Хоча вони не мають доказів, але й не вражають несподіванкою, вони цілком логічні, вони володіють оригінальним формулюванням, який впливає на нашу пам'ять, але на свідомість впливає тільки їх семантична цінність» [9, с. 25].

Фразеологізми як дзеркало національної культури, на думку В.С. Калашник, містять в собі великий обсяг інформації про традиції, підвалини, своєрідності світорозуміння і менталітету того чи іншого мовного співтовариства [19, с. 65]. За спостереженням А.В. Марковської, вони викликають у свідомості носіїв мови певну сукупність відомостей, яка, з одного боку, визначає логічну конструкцію вираження, а з іншого – обумовлює кордон вживання цього виразу, зв'язок з певними життєвими ситуаціями, явищами історії та культури народу [25, с. 24].

Разом з тим, фразеологізм, як твір авторський, відображає індивідуальну картину світу і є інформативною одиницею з точки зору культурної специфіки настільки, наскільки афорист здатний виступати як типовий представник якоїсь культурно-мовної спільності. Науковий інтерес з точки зору аналізу авторської картини світу викликає дослідження О.М. Фадєєвої, присвячене фразеологізмам Е. М. Ремарка. Крім класифікації фразеологізмів письменника, дослідник виділяє в корпусі фразеологізмів Е. М. Ремарка ключові слова, що представляють собою смислові домінанти його творчості [44, с. 42]. Відзначимо, однак, що ні в одній з перерахованих вище робіт, за винятком дослідження О.М. Фадєєвої, фразеологізми не стали самостійним об'єктом вивчення.

Метод аналізу фразеологічних одиниць за оточенням загострює увагу на дослідженні структурних зв'язків фразеологічних одиниць, що допомагає вирізнити фразеологічні одиниці на фоні інших лінгвістичних одиниць, сприяє визначенню їх семантики.

Генетична класифікація, що передбачає групування фразеологічного матеріалу за джерелами походження, найбільш детально опрацьована у дослідженнях Л. А. Булаховського, який визначає такі групи:

- 1) прислів'я і приказки;
- 2) професіоналізми, що набули метафоричного вжитку;
- 3) усталені вислови з анекдотів, жартів і под.;
- 4) цитати й образи з “Старого” і “Нового” завітів;
- 5) численні ремінісценції античної старовини;
- 6) переклади поширених іншомовних висловів;
- 7) крилаті слова українських та іноземних письменників;
- 8) влучні фрази видатних людей.

У деяких джерелах увагу приділено, головним чином, історії виникнення поняття «фразеологізм».

Термін «фразеологізм» вперше був використаний в трактаті «Фразеологізми» Гіппократа, розгорнутому переліку положень про симптоми і діагностику хвороб, а також мистецтві лікування і медицини. Перший фразеологізм, який виступає в ролі передмови до цієї книги, звучить так: «Життя коротке, а мистецтво вічне, випадковості несподівані і небезпечні, досвід оманливий. Справжній лікар – той, хто готовий діяти відразу ж, як тільки знадобиться його допомога. Пацієнт, відвідувачі, інструменти – все має бути приготовлено їм заздалегідь» [44, с. 133].

Добре відоме також середньовічне зібрання фразеологізмів, яке з'явилося близько 1066 року у віршованій формі латинською мовою, автором якого є знаменитий лікар Іонес де Медітано. Це зібрання фразеологізмів є короткий огляд медичних знань, які вживалися в той період. Поступово термін «фразеологізм» став застосовуватися і в інших областях науки і життя і, нарешті – для позначення будь-якого затвердження, загальноприйнятого в якості правила.

Проблема використання меж фразеологізму, застосування термінології, пов'язаної з фразеологізмом, розроблена авторами однієї з найвідоміших монографій, присвячених цьому жанру: «Афористика» Н.Т. Федоренко і Л.І. Сокольської. В роботі проведено аналіз відмінних рис фразеологізму від прислів'я, крилатого слова, епіграми, есе, байки, притчі, каламбуру □45□.

Великий інтерес представляє собою наукова робота Т.М. Манякіної, в якій на матеріалі німецької мови проведено різнобічний системний стилістичний аналіз фразеологізмів за допомогою методу лінгвістичної інтерпретації тексту, зокрема, за стильовими характеристиками. Як значущі рис розглядаються експресивність, загальнозначимість, інформативна щільність (стислість), комунікативна чіткість, оригінальність. Фразеологізми останнім часом надзвичайно актуально розглядати у ідеографічному та етнонаціональному аспектах у світлі теорії специфіки концептуальних картин світу різних етносів. Фразеологія більшості розвинутих мов являє собою досить складну та багатогранну структуру, що і спричинило розподіл фразеологічних одиниць на фразеосемантичні поля та мікрополя з метою вивчення їх семантичних, структурних, стилістичних та етнокультурних рис. Одне з таких фразеосемантичних полів репрезентують фразеологізми зі значенням мовленнєвої діяльності, які сучасні лінгвісти інтерпретують по-різному: ідіоми семантичного поля “мовленнєва діяльність” (І. С. Паріна) [12], фразеологізми зі значенням процесу мовлення (М. Я. Кримська) [13], фразеосемантичне поле “мовленнєва діяльність” (М. Є. Дубова) [14], ідеографічна група “мовленнєвий акт” (Артина М. К.) [15]. 11, с. 33.

Висновки до I розділу

В силу свого семантичного багатства, образності, колориту, лаконічності і яскравості фразеологія відіграє в мові дуже важливу роль, надаючи мові виразність і оригінальність. Термін «фразеологізм» вперше був використаний в трактаті «Фразеологізми» Гіппократа, розгорнутому переліку положень про симптоми і діагностику хвороб, а також мистецтві лікування і медицини. В якості значущих рис фразеологізмів слід виокремити експресивність, загальнозначимість, інформативна щільність (стислість), комунікативна чіткість, оригінальність. Необхідно також відзначити специфіку взаємозв'язків логіко-семантичного та мовного аспектів творів цього жанру. Загальнозначимість фразеологізмів може бути розглянута як стильова риса, що адресує в першу чергу до змісту твору.

Загальнозначимість фразеологізму – це певна цінність, що міститься в ньому інформації для широкого кола людей. Актуальність предмета, глибина думки становлять імпліцитну, внутрішню основу загальнозначимості. Загальнозначимість фразеологізмів підтримується також експресивністю, оригінальністю їх мовної форми. Завдяки такій взаємодії жанрово-стильових рис афористичний вислів може володіти загальнозначимістю при нульовій реалізації її основного конституента – узагальненості, що спостерігається в конкретно-історичних і епіграматичних фразеологізмах. Тому загальнозначимість як жанрово-стильова риса фразеологізмів включає в себе не тільки комунікативно-логічний (ведучий) аспект, але і оціночно-естетичний.

РОЗДІЛ 2. СТРУКТУРНІ ОСОБЛИВОСТІ ТУРЕЦЬКИХ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ ІЗ КОМПОНЕНТОМ “БАТЬКО-СИН”

2.1 Синтаксис турецьких фразеологізмів з компонентом «батько-син»

За структурою всі фразеологізми турецької мови діляться на дві групи: словосполучення і речення. У структурному плані значення фразеологізму виражаються не одним словом, а обов'язковим словосполученням, яке складається не менше, ніж з двох компонентів. Складові частини слів – морфеми не є самостійними одиницями мови. Компонентами ж фразеологізму виступають слова-прототипи, здатні функціонувати і поза фразеологічною одиницею.

Аналіз дозволив виділити в складі цих груп основні структурні типи, характерні для фразеологізмів фразеосемантичного поля "батько-син" в турецькій мові. Залежно від категоріальної приналежності головного слова, фразеологізми в турецькій мові ми ділимо на:

- 1) субстантивні;
- 2) дієслівні;
- 3) комунікативні;
- 4) адвербіальні.

Розглянемо першу групу фразеологічних одиниць, а саме фразеологізми зі структурою словосполучення. Ці одиниці структурно поділяються на субстантивні і дієслівні типи фразеологічних одиниць:

Субстантивні ФО. У вивченому нами матеріалі в турецькій мові вони займають невелику частку. Усередині даного структурного різновиду виділяються схеми, характерні для розглянутої мови.

а) для турецької мови найбільш характерні субстантивні фразеологічні одиниці зі структурою словосполучення прикметник + іменник. В турецькій мові даний тип словосполучень представлений фразеологізмами:

Babasın oğlu – який батько, такий і син;

б) Значну частку субстантивних ФО в турецькій мові займають фразеологізми зі структурою іменник + іменник:

Baba adam - шанована людина (baba - батько, adam - людина);

в) Наступний структурний тип фразеологічних одиниць субстантивної групи представлений схемою іменник + прийменник + іменник.

Те, що в англійській мові виражено за допомогою прийменника, в турецькій мові виражається за допомогою ізафета – синтаксичної категорії, характерної для турецької мови, як аглютинативної. Ізафет позначає іменні означальні поєднання, обидва члени яких виражені іменниками. Виділяється три типи ізафетів: для першого типу характерною є відсутність морфологічних показників зв'язку компонентів, наприклад:

Çocuk çocuk - домочадці; сім'я та діти;

Analık fenalık - мачуха - відьма;

Babamın (ustamın) adı Hıdır, elimden gelen budur – зробив все, що зміг.

Для другого типу ізафету характерна наявність при визначеному афіксі приналежності 3-ї особи, наприклад:

Babasının kızı – мамина дочка;

Третій тип ізафету представлений афіксом приналежності 3-ї особи при означенні й афіксом родового відмінка при означенні:

Babasının oğlu - який батько, такий і син;

Типи ізафетів розрізняються не тільки оформленням, а й характером семантико-синтаксичних відносин між компонентами: визначення в першому типі ізафет визначається за матеріалом, формою, статтю, професією і т.д. ; у другому типі ізафет означення висловлює невизначене родове поняття, і значення його наближається до значення українських відносних прикметників; третій тип ізафетів висловлює відносини приналежності в широкому сенсі [7].

г) Структурний тип іменник + та + іменник представлений невеликою кількістю фразеологізмів.

В турецькій мові цей тип простежується лише в одній ФО фразеосемантичного поля "сім'я", причому в комунікативній:

Ana ile kız halva ile koz (seviz) - мати і дочка - нерозлучні.

В турецькій мові відзначається характерне опущення сурядного сполучника, прикладом можуть служити дієслівні ФО:

Ana baba eline bakmak - висіти на шиї у батьків;

Наступний тип ФО підпадає під визначення дієслівних фразеологізмів. Найбільш поширеним структурним типом таких ФО є схема дієслово + іменник.

Підкреслимо, що особливістю турецької мови є винесення дієслова в кінець речення і, отже, структура дієслівних ФО турецької мови буде виглядати так: а) іменник + дієслово, наприклад:

Babam sağ olsun – усе є, дякуючи батькам;

б) Для дієслівних фразеологізмів турецької мови діє схема іменник + іменник + дієслово:

Baba oğluna bir bağ bağışlamış, oğul babasına bir salkım üzüm vermemiş – подарував батько синові виноградник, а потім від нього не отримав жодної виноградної кісточки

Серед комунікативних фразеологічних єдностей виділяється дві групи : прислів'я та приказки. Серед мовознавців немає єдиної думки щодо правомірності включення прислів'їв і приказок у фразеологічний фонд мови.

Наприклад, А.Л.Оніані взагалі вважає прислів'я, приказки та афоризми нелінгвістичними одиницями, адже в них, на думку автора, не враховуються будь-які лінгвістичні особливості: "Стійкість, повторюваність характерні не тільки для прислів'їв, приказок і афоризмів, а й для художніх творів загального обсягу, таких як вірш, байка, новела тощо. Прислів'я, приказки та афоризми відрізняються від них головним чином за обсягом "[5].

Основним аргументом проти включення прислів'їв і приказок до фразеології дослідник вважає той факт, що компоненти прислів'їв і приказок, на відміну від компонентів фразеологізмів, мають референт. При цьому автор, здається, не враховує існування прислів'їв, які втратили зв'язок з ситуацією, що породила їх, тобто прислів'їв і приказок, що перетворилися у ФО типу "за деревами лісу не видно".

Е.А.Іваннікова [5] згодна з тим, що крилаті слова, афоризми і цитати не входять у фразеологічний запас мови на тій підставі, що їхній зміст впливає зі значень слів, що їх складають. Однак, це не належить до виразів, які набули

переносно-узагальнений зміст, і смисловий зміст яких не виведено з їхніх складових.

Прислів'я належать до групи стійких поєднань, але від інших видів фразеологічних поєднань воно "відрізняється синтаксичною закінченістю, являє собою граматично оформлене судження" [5], хоча прислів'я може бути розкладене на окремі слова, значення яких не змінюється при вживанні їх поза даним поєднанням, прислів'я вважається стійким виразом завдяки частому вживанню в мові, адже воно передає людський досвід, спостереження. Будучи іносказанням, пише В.П.Феліціна, прислів'я саме по собі має прямий сенс: "Збереження прямого значення кожним із слів, що входять в прислів'я, забезпечує йому життя в мові. Прислів'я, яке втратила для носіїв мови прямий сенс через архаїзацію або зникнення навіть одного слова, втрачає весь сенс і не може бути використане алегорично" [5].

За визначенням А.В.Куніна [4], приказка – це комунікативна ФО неприслівного характеру. Поняття приказки в сучасній фольклористиці є невизначеним, що включає різні структурно-семантичні типи стійких, образних сполучень слів.

В турецькій мові прикладом оповідних приказок можуть служити:

Anan yahşı, baban yahşı demek - просити, благати;

Baba akıluyla adam adam olmaz – батьківським розумом людиною не станеш

Прикладом окличної приказки служить: Öp babanın elini –махни на все рукою!

Прислів'я - це короткий вислів стосовно різних сторін життя, який увійшов у розмовну мову. Прислів'я переслідує дидактичну мету. В контексті прислів'я виступає як самостійного речення або частини складного речення [3]. Прислів'я бувають оповідальними, спонукальними і питальними реченнями. У фразеосемантичному полі "сім'я" турецької мови, яке тісно пов'язано із полем "батько-син", прислів'я кількісно переважають приказки.

В турецькій мові можна визначити такі прислів'я простого розповідного типу:

Baba himmet - oğul hizmet - батько благословляє, щоб син так чинив;

До комунікативних фразеологічних одиниць належать дві групи зворотів: прислів'я та приказки. В турецькій мові виділено три типи приказок - розповідні, запитальні й окличні. До розповідних прислів'їв належать: прості розповідні речення, негативні речення, складносурядні речення з різним зв'язком компонентів, складнопідрядні речення. Спонукальні прислів'я представлені такими реченнями: прості, складносурядні, складнопідрядні речення.

Велика сфера використання фразеологізмів в різних стилях мови дає підстави для стилістичної класифікації фразеологізмів. Торкаючись питання стилістичної диференціації фразеологізмів слід говорити про ті їх оцінювальноемоційно-експресивні особливості, яких вони набувають внаслідок використання виключно в тих, а не інших сферах та областях людського спілкування. На думку Н. М. Шанського, відмінність фразеологічних одиниць за стилістичною приналежністю та експресивному забарвленню пояснюється тим, що кожному стилю мови притаманні особливі мовні засоби та способи, які обирає мовець із загальнонародного мовного запасу для того, щоб висловити певний зміст. Суть цих відмінностей складають закріпленість або переважне використання того чи іншого стійкого словосполучення в певному мовному стилі та різноманітні експресивні властивості, які з цим використанням пов'язані. У своїх доробках вчений розрізняє: 1. Міжстильові фразеологічні одиниці – це стійкі словосполучення, які загальновідомі та використовуються в усіх стилях мови. Міжстильові фразеологізми подібно до міжстильових слів є простими найменуваннями явищ об'єктивної дійсності, які не дають оцінку цього явища: тримати своє слово, час від часу, в певній мірі. Такі фразеологізми не мають експресивного забарвлення, вони загальноживані та стилістично нейтральні [7, с. 143]. У своїй книзі “Лексикология и фразеология турецкого языка” А. Н. Баскаков зазначає, що до нейтральної (міжстильової) фразеології турецької мови слід віднести словосполучення, які виражають загальновідомі поняття або явища та використовуються в різних стилях. Як приклад він наводить наступні стійкі сполучення: *ana dili* - рідна мова, *renkli film* - кольоровий фільм, *iş uyarak* - робити справу, *kir düşmek* - почати сивіти [2, с. 89]. Фразеологічних одиниць міжстильового характеру багато, але їх менше, ніж

фразеологізмів, які обмежені у своєму використанні певною сферою спілкування. На думку Н. М. Шанського, це пояснюється тим, що переважна більшість фразеологізмів які є еквівалентом слову, функціонують у мовленні в якості образних синонімів слову й має будь-яке експресивно-стилістичне забарвлення. 2. Розмовно-побутові фразеологічні одиниці – це стійкі словосполучення, які переважно та виключно використовуються в усному мовленні. Відмінність таких фразеологізмів від міжстильових це з одного боку більш вузька сфера використання, з іншої – знижене експресивно-стилістичне забарвлення. Ці специфічні якості розмовно-побутових фразеологічних одиниць особливо помітні під час порівняння їх з синонімічними загальноживаними словами: розмовляти – лясати, тікати – лижати, намилити. Майже всі розмовно-побутові фразеологічні одиниці мають образний характер. Вони привносять у мовлення відтінок невимушеності: м'яко кажучи, грязь лити, заморити черв'ячка. Такі специфічні властивості розмовно-побутової фразеології обумовлюють її широке використання в художніх текстах. 3. Книжкові фразеологічні одиниці – це стійкі словосполучення, які використовуються виключно в письмовому мовленні. Цей тип фразеологізмів відрізняється від розмовно-побутових зовсім іншою сферою використання та своїм підвищеним експресивно-стилістичним забарвленням. Таким чином, так само як і книжкові слова, книжкові фразеологізми використовуються, в основному, в строго нормованій літературній мові, публіцистичних та наукових

Вплив концепції В. В. Виноградова простежується і в роботах турецьких лінгвістів з фразеології. У роботі турецького лінгвіста Лейли Шубаси Узун, присвяченій вивченню семантики турецьких фразеологічних одиниць, виділяються три типи фразеологізмів:

1. стійкі словосполучення, де всі компоненти переосмислені;
2. стійкі словосполучення, де один з компонентів переосмислений, а інший зберігає одне зі своїх значень;
3. стійкі словосполучення, де жоден компонент не переосмислений.

У якості видів переосмислення дослідник виділяє метафору (deyim aktarması), метонімію (ad aktarması), порівняння (benzetme) і алюзію (aluzyon) [53, с. 237].

Розглянемо концепцію відомого фразеолога сучасної турецької мови Омера Асима Аксоя, автора двотомного словника турецьких прислів'їв та ідіом. По-перше, О. Аксой вперше виділяє фразеологію в самостійну лінгвістичну дисципліну, по-друге, проводить грань між прислів'ями та ідіомами, по-третє, включає прислів'я та ідіоми в обсяг фразеології. О. Аксой стверджує: «Подібно веселці, де кожен колір знаходиться в тісній взаємодії з іншим, між прислів'ями, ідіомами і словосполученнями немає неперехідного кордону. Одне слово може мати властивість двозначності. І хоча жовтий, зелений і блакитний кольори знаходяться поруч, кожен з них представляє собою свій особливий колір. Те ж саме відбувається і з прислів'ями, і ідіомами, і простими словосполученнями, які мають свої відмінності і свої характерні особливості» [52, с. 89]. У фразеології він бачить народну мудрість, яка зберігається століттями і стійко переносить зміни часу: «фразеологія – це засіб, за допомогою якого народ може висловити свою позицію» [52, с. 102].

Фразеологічні одиниці турецької мови О. Аксой ділить на прислів'я (atasözler), ідіоми (deyimler), мовні формули (kalıplar) і парні слова (ikilemeler).

Головна відмінність прислів'їв від ідіом, на думку Омера Аксоя, – це те, що в ідіомах немає настанови, поради, судження. Наприклад, «attan inip eşeğe binmek» – «проміняти чоботи на личаки», «etekleri zil çalmak» – «відчувати радість, бути на сьомому небі від радості» – ідіоми, а в прислів'ях – наприклад, «ağaç yaşken eğilir» – «дерево гнеться, поки молоде», «ne ekersen onu biçersen» – «що посієш, те й пожнеш» – є повчання, порада, тобто прислів'я.

Мовні формули (кліше) Омер Аксой визначає як слова чи словосполучення, які усвідомлюються мовцями як стійкі і часто вживані форми. Однією з важливих відмінних рис мовних штампів від інших фразеологічних одиниць, на думку О. Аксоя, є однозначність ситуації їх вживання. Наприклад, «güle güle büyüün» – «виховуйте в задоволення», говорить не лише тим, хто виховує дитину, але й тим, хто тримає маленьку тварину.

Таким чином, розглянувши класифікації фразеологізмів вітчизняних і турецьких дослідників, для розмежування фразеологічних одиниць у своїй роботі ми використовуємо класифікацію В. В. Виноградова, ґрунтуючись на специфіці фразеологічних одиниць турецької мови з точки зору їх смислового змісту, що найбільш повно відображає особливості турецької фразеологічної системи. Крім того, класифікація В. В. Виноградова, доповнена Н. М. Шанським відіграла важливу роль у розробці теоретичних питань фразеології. Вона розкрила механізм утворення фразеологічного значення, відношення семантики цілого виразу до значень слів-компонентів, що його складають. Ця класифікація глибоко увійшла у фразеологічну науку, дістала широке визнання і стала придатною не тільки для російської мови, на ґрунті якої вона була створена, а й для інших мов, зокрема турецької.

Висновки до II розділу

За структурою всі фразеологізми турецької мови діляться на дві групи: словосполучення і речення. Аналіз дозволив виділити в складі цих груп основні структурні типи, характерні для фразеологізмів фразеосемантичного поля "батько-син" в турецькій мові. Прислів'я належать до групи стійких поєднань, але від інших видів фразеологічних поєднань воно "відрізняється синтаксичною закінченістю, являє собою граматично оформлене судження" [5], хоча прислів'я може бути розкладене на окремі слова, значення яких не змінюється при вживанні їх поза даним поєднанням, прислів'я вважається стійким виразом завдяки частому вживанню в мові, адже воно передає людський досвід, спостереження. Будучи іносказанням, пише В.П.Феліціна, прислів'я саме по собі має прямий сенс: "Збереження прямого значення кожним із слів, що входять в прислів'я, забезпечує йому життя в мові. Прислів'я, яке втратило для носіїв мови прямий сенс через архаїзацію або зникнення навіть одного слова, втрачає весь сенс і не може бути використане алегорично" [5].

РОЗДІЛ 3. СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ТУРЕЦЬКИХ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ ІЗ КОМПОНЕНТОМ “БАТЬКО-СИН”

3.1. Етимологія турецьких фразеологізмів з компонентом «батько-син»

Семантичну структуру фразеологізму утворює сукупність його семантичних елементів, що знаходяться між собою в різних відношеннях. Перш за все варто підкреслити відношення прямого протиставлення, які виявляються в семантиці фразеологічних одиниць між їх основними семантичними компонентами, а саме: різними окремими значеннями полісемічної фразеологічної одиниці; різними аспектами кожного окремого значення, в тому числі й конотативно-прагматичного, що містить додаткові, комунікативно-значущі соціальні та індивідуальні характеристики; Питання про семантичну характеристику лексичних компонентів фразеологізму, їх роль у загальному значенні фразеологічної одиниці знаходиться в тісному зв'язку з проблемою семантичної монолітності й розчленування фразеологізму [13, с.97]

Зміст фразеологізмів у порівнюваних мовах має більш складну та різносторонню організацію, ніж, наприклад, зміст слів. Особливу проблему порівняльного аналізу фразеологічних систем складає розглядання формально-семантичної структури фразеологічних одиниць, тобто дослідження співвідношення їх структури плану змісту та структури плану вираження. [40, с.7]

Ідіоми, як відомо, висловлюють суб'єктивне ставлення мовця до навколишньої дійсності; таким чином, "роль фразеологізмів особливо велика там, де мова йде про номінацію явищ, що володіють істотною значущістю для суб'єкта" [9].

Актуальність понятійно-фразеологічних універсалій полягає в тому, що вони, базуючись на спільності сигніфікативній сфері фразеології, а також асоціативних механізмах в процесі фразеологічного переосмислення, утворюють теоретичну базу для створення ідеографічних фразеологічних тезаурусів.

Розгляд фразеологічних одиниць з точки зору їхніх лексичних складових дозволяє виявити характер переосмислення компонентів фразеологізмів, ступінь мотивованості і образності оборотів. Інтерес представляє питання про те, які значення розвивають еквівалентні і семантично співвідносні лексеми неспоріднених мов, будучи структурними компонентами ФО одного фразеотематичного поля,

Лексеми *baba* та *oğul* – батько та син налічує такі фразеологізми та мають такі семантичні значення:

Baba üstünde olmak – висіти на шиї у батька, залежати від нього матеріально, обтяжувати кого-небудь, завдаючи великого клопоту; бути тягарем для кого-небудь.

Ata dostu oğla mirastır – друг батька – спадщина для сина;

Baba ocağı – рідний дім

Baba ocağımdan, yar kumdan

Baba adam – шанована людина;

Babalık fırın has işler – батьківські гроші легко витрачаються

Atanın sanatı oğla mirasır – ремесло батька – спадщина для сина;

Oğlan doğurdum oydu beni – син ріже без ножа;

Oğlan olsun deli olsun – нехай краще народиться син-дурень, ніж народиться дочка.

Amca baba yarısı – дядько – друга після батька людина;

Hiçbir çıkar gözetmeksizin: Herkes babasının hayrına çalışmıyor ya!

Babamın adı Hıdır, elimden gelen budur –

Baba vergisi görümlük, koca vergisi doyumluk

Herkes ana baba evladıdır – кожен –це дитина своїх батьків

Anadan gören inci dizer; babadan gören sofra yazar.

Baba düşmanı oğul dostu olamaz –недруг батька не може стати другом сину

Oğlan babadan öğrenir sofra açmayı, kız anadan öğrenir biçki biçmeyi.

Пара “батько-син” тісно пов’язана із компонентом сім’я. Ми виявили, що в турецькій мові існують фразеологізми зі значенням "сім'я", але не включають

безпосередньо лексеми-компоненти з поля "сім'я", наприклад: kaçık dtiçmani – дружина,

kan çekmek – яблуко від яблуні недалеко падає,

parti vurmaк – шлюб за розрахунком ,

parti vurmaк – шлюб за розрахунком .

З іншої сторони, нами виявлено фразеологічні одиниці, з компонентом сімейності, однак, без передачі сенсу сімейності:

teyze kadın – звідниця,

analık eliyle vermek – дати дуже мало,

anasından emdiği sut burnundan gelmek – надриватися,

gelin kuçağı – веселка і т.д.

До складу фразеотематичного поля "сім'я" ми включили обидва типи фразеологічних одиниць, адже, по-перше, саме визначення фразеотематичного поля звучить як група фразеологічних одиниць, об'єднаних загальним смисловим інваріантом, і фразеологізми першого з двох типів, хоча і не включають лексем-компонентів "сімейної" тематики, проте несуть в собі значення сімейності.

По-друге, фразеологічні одиниці з компонентами, які співвідносні з поняттям "сім'я", але не мають цього відтінку, ми відносимо до числа фразеологізмів фразеотематичного поля "сім'я" на тій підставі, що, по-перше, дані одиниці представляють порівняно невелику групу фразеологічної системи турецької мови, тому їх залучення не може надмірно розширити рамки досліджуваного фразеотематичного поля. По-друге, фразеологічні одиниці даного типу становлять безсумнівний інтерес в зв'язку з об'єктом нашого дослідження, адже лексеми-компоненти сімейності в складі фразеологічних одиниць, що не мають значення сім'ї, модифікуються і утворюють метафоричні фразеологізми. З огляду на наведені причини, фразеологічні одиниці обох типів включені нами до складу фразеотематичного поля "сім'я" з метою їх загального аналізу.

3.2. Семантичні типи турецьких фразеологізмів із компонентом «батько-син»

Вивчення значень фразеологічних одиниць знаходиться в центрі уваги лінгвістів. Змістовний план ФО, специфіка і характер її номінації отримали висвітлення в цілому ряді лінгвістичних досліджень.

Зберішки три основні класи фразеологічних одиниць за схемою В.В.Виноградова, М.М.Шанський виділив четвертий клас – фразеологічні вирази – вживанні фразеологічні звороти, які є не тільки семантично подільними, але й складаються цілком із слів слів з вільним значенням [Шанський, 84]. Характером зв'язків слів, що входять до їх складу, і загальним значенням фразеологічні вирази нічим не відрізняються від вільних словосполучень і речень. Специфікою їх є те, що вони не створюються мовцями, а відтворюються як готові структурні та значеннєві одиниці.

Серед фразеологічних виразів М. М. Шанський розрізняє дві групи: фразеологічні вирази комунікативного характеру, що являють собою предикативні словосполучення, рівноцінні реченню, є цілим висловленням, виражають те чи інше судження.

Фразеологічні вирази номінативного характеру, що є сполученням слів, ідентичним лише певній частині речення, є словесною формою того чи іншого поняття і, як і слова, виконують у мові номінативну функцію. Близький до семантичної класифікації В. В. Виноградова розподіл за ступенем граматично-змістової злитості елементів, здійснений на українському матеріалі П. Дудиком. Учений виділяє п'ять типів фразеологізмів: ідіоми, фразеологічні єдності, фразеологічні вирази, фразеологічні сполучення та фразеологізовані словосполучення.

М. Копиленко та З. Попова піддали гострій критиці класифікацію сталих словосполучень, запропоновану М. Шанським. Вони наголошують на тому, що виділені мовознавцем чотири типи фразеологічних одиниць описуються не з одних і тих же позицій, вказують на наявність протиріччя в основі класифікації, на випадковість вибраних для неї ознак [8, 142]

Ідіоми об'єднуються семантичною неподільністю, синтаксичною нерозкладністю й замкненістю. Зміст ідіоми прямо не впливає з лексичного значення її елементів.

У фразеологічних єдностях значення компонентів трози ослаблене вільнішою семантичною зв'язністю структурних одиниць.

Терміном фразеологічні вирази передусім об'єднуються прислів'я і приказки. Вони повністю складаються зі слів з вільними значеннями, не виступають семантичним еквівалентом окремого слова. Серед семантичних класифікацій заслуговує на увагу також відповідна схема, яка увійшла в мовознавчу літературу як класифікація за історичною еволюцією семантики усталених словесних сполук, запропонована Б. Ларіним. Семантична класифікація фразеологічних одиниць у плані діячності опрацьована Б. О. Ларіним. Класифікація Б.О.Ларіна відбиває етапи розвитку і перебудови первісних вихідних словосполучень.

Досліджуючи семантичні зрушення фразеологізмів у діячності аспекті, учений установив умови, які детермінують розвиток фразеологічних стереотипів із вільних словосполучень: втрата реалій; метафоризація; деформація компонентного складу (від первісної формули здебільшого залишається усічений фрагмент); порушення первісної граматичної структури [10, 153]. Класифікація, запропонована Б. Ларіним, показує етапи розвитку й перебудови первісних вихідних словосполучень: змінні словосполучення; стійкі метафоричні словосполучення; ідіоми. Ця класифікація фразеологічних одиниць відбиває історичний принцип становлення ідіом, ступеневого нагромадження ідіоматичності в розвитку від вільних словосполучень до нерозкладних [10, 157].

Як зазначала Левицька Т.Р [32], механізм формування лінгвістичної категорії значення не вивчений зовсім: "Безсумнівно одне, що самий тип такого знака формується в процесі іншої діяльності, що здійснюється за допомогою мови, на базі смислового трансформування вже створених пізнавальною діяльністю мовних знаків і їх комбінаторних структур. У мовній діяльності виникає необхідність висловити і такий зміст, який, строго кажучи, не представляє собою будь-якої предметної області, не є абстракцією від неї, а виражає ставлення до неї "[32].

Говорячи про значення ФО, не можна залишити поза увагою поняття внутрішньої та зовнішньої форми, які О. О. Потебня розрізняв у слові. Ці дві форми наявні і у фразеологізмі. Зовнішня – це окремий звук, а внутрішня – це і є саме значення. Зміст внутрішньої форми фразеологізму детальніше розкриває Л.Г.Авксентьєв, говорячи, що становить собою взаємодію семантики вільноїсполуки із семантикою переосмисленого на її основі фразеологізму ізумовлюється семантичною структурою виразу в цілому. Відповідно, розтлумачуючи поняття "значення фразеологізму", фразеолог бере до уваги різні аспекти плану змісту і плану функціонування фразеологізмів і слів

Зміст фразеологічної одиниці має складну структуру. Фразеологічне значення багатоконпонентне: воно складається з денотативного, сигніфікативного і конотативного аспектів.

Денотативний аспект ФО реалізує обсяг поняття на основі членування мінімуму узагальнюючих ознак денотата. Сигніфікативний аспект – це зміст інформації, яка виражається ФО щодо позначеної нею сукупності класу об'єктів. Фразеологічна конотація доповнює денотативний аспект емоційним, оцінним, стилістичним компонентами.

Крім денотативно-сигніфікативного аспектів, що складають основну частину фразеологічного значення, традиційно виділяють елементи формального характеру: категоріально-граматичні значення ФО, граматичні ознаки словоформ, синтаксичну конструкцію, що утворить структурний каркас ФО, внутрішню форму. Однак, для семантичного аналізу найбільшу важливість представляють собою денотативно-сигніфікативний і конотативний аспекти значення.

Вивчення механізму номінації призвело до появи гіпотези про існування лексико-семантичних універсалій, або загальних для всіх мов механізмів номінації.[43]

У значенні ФО відзначається важлива роль конотативного аспекту. Дослідниками конотації розглядаються в широкому і вузькому розумінні. У нашій роботі вважаємо за доцільне зупинитися лише на характеристиці вузького розуміння конотації. Під конотацією розуміється компонент значення, сенсу

мовної одиниці, що виступає у вторинній для мовної одиниці функції найменування, який доповнює при вживанні в мові її об'єктивне значення асоціативно-образним уявленням позначеної реалії на основі усвідомлення внутрішньої форми номінації.

Конотація як компонент в змістовній структурі мовної одиниці знаходить своє відображення в роботах по фразеологічній семантиці.

"Конотація – це семантична сутність, що узуально або okazіонально входить в семантику мовних одиниць і виражає емотивно-оцінне і стилістично марковане ставлення суб'єкта мовлення до дійсності, при її позначенні у висловленні, яке отримує на основі цієї інформації експресивний ефект [18]. В області лексичних і фразеологічних досліджень в структуру конотації традиційно включають емоційний, оцінний, експресивний і стилістичний компоненти. емоційний компонент розглядається як "почуттєва оцінка об'єкта, виражена мовними або мовленнєвими засобами почуттів, настроїв, переживань людини "[40].

Експресивний компонент покликаний підкреслити і посилити якісно-кількісні характеристики об'єктів. Експресивність породжується образністю, інтенсивністю. Під оцінним компонентом в конотації мається на увазі" об'єктивно-суб'єктивне або суб'єктивно-об'єктивне ставлення людини до об'єкта, виражене мовними засобами експліцитно або імпліцитно "[40].

Стилістичний компонент може бути представлений функціонально стилістичними або комунікативно-стилістичними різновидами.

Двоплановість семантичної структури ФО, побудована на її образному переосмисленні, дозволяє висунути коннотативний аспект фразеологічного значення на перший план.

Дослідження коннотативного аспекту фразеологічного значення має велике значення в порівняльному плані. Воно дозволяє уточнити критерії формування емотивно-оцінних, експресивних і стилістичних компонентів, допомагає з'ясувати функціональні сфери використання ФЕ, сприяє порівнянню способів створення образності і виявлення національно-культурної специфіки фразеологічних одиниць.

Семантичне поле далі можна розділити на елементарні семантичні поля або мікрополя. Ми дотримуємося визначення А.Д.Райхштейна, згідно з яким фразеологічне мікрополе являє собою відносно замкнутий ряд ФО, об'єднаних архісемою, що володіє більш конкретним змістом, ніж архісема поля і є класифікаційно нижчого порядку [40]. У семантичних полях ми виділили такі мікрополя: любов, шлюб, сімейний склад і міжособистісні відносини, сімейні функції, удівство, холостий спосіб життя, знищення сім'ї.

Мікрополя, в свою чергу, поділяються на більш конкретні групи. Як елементарне семантичне мікрополе можна розглянути "лексико-семантичну" або, в даному випадку, "фразеосемантичну групу (ФСГ)" [17]. Під ідеограмою розуміється еквівалент фразеологічної одиниці й основні елементарні семи фразеологізму.

Причини виникнення фразеологічних лакун можуть бути викликана різними чинниками. Це можуть бути способи формування вихідних ФЕ, семантична злитість компонентів фразеологічних одиниць мови-джерела. Процес перекладу іншомовної ФО пов'язаний з фактом семантичної спаяності її складових. Лакуни виникають при перекладі в основному зрощень, тобто фразеологізмів, що повністю втратили внутрішню форму і мають нерозкладне, невмотивоване значення.

Уявлення про ставлення до батька в Туреччині наочно висловлюють такі фразеологізми:

Atalar sözünü tutmayan yabana atarlar – тим, хто не виконав волю батька, місце - в пустелі;

Bir baba dokuz oğlu besler, dokuz oğul bir babayı beslemez – батько може виростити дев'ять синів, дев'ять синів одного батька не прогодують;

Atanın sanatı oğla mirastır – ремесло батька – спадщина для сина.

Висновки до III розділу

Актуальність понятійно-фразеологічних універсалій полягає в тому, що вони, базуючись на спільності сигніфікативній сфері фразеології, а також асоціативних механізмах в процесі фразеологічного переосмислення, утворюють теоретичну базу для створення ідеографічних фразеологічних тезаурусів.

Розгляд фразеологічних одиниць з точки зору їхніх лексичних складових дозволяє виявити характер переосмислення компонентів фразеологізмів, ступінь мотивованості і образності оборотів. Інтерес представляє питання про те, які значення розвивають еквівалентні і семантично співвідносні лексеми неспоріднених мов, будучи структурними компонентами ФО одного фразеотематичного поля,

Лексема *baba* – батько налічує такі фразеологізми:

Baba üstünde olmak – висіти на шиї у батька, залежати від нього матеріально;

Ata dostu oğla mirastir – друг батька – спадщина для сина;

Baba ocağı – рідний дім;

Baba adam – шанована людина;

Atanın sanatı oğla mirası – ремесло батька – спадщина для сина;

Oğlan doğurdum oydu beni – син ріже без ножа;

Oğlan olsun deli olsun – нехай краще народиться син-дурень, ніж народиться дочка.

Amca baba yarısı – дядько – друга після батька людина;

ВИСНОВКИ

Квінтесенцією національного обличчя мови є засоби її фразеології. У них міститься велика сила експресії та емоційна наснага. Специфічними рисами кожної з мов здавна вважаються саме фразеологізми. Вони набагато більш виразні за окремі слова, мають розподіл на певні структурно-функціональні стилі, виявляють риси належності до кожного рівня, а також до певної мовленнєвої сфери (усної чи письмової), більш яскраво експресивно чи емоційно забарвлені. На сьогоднішній день жодна галузь науки не привертає до себе такої уваги мовознавців. Раніше про цю науку писали, що вона знаходиться у стані “невидимого” розвитку, але зараз фразеологія є самостійною лінгвістичною наукою. Фразеологізми – це усталені вирази, значення яких не відповідає сумі значень їх компонентів. Як самостійна мовна одиниця, фразеологізм має відповідні диференційні ознаки. Такими ознаками для фразеологічних одиниць є: 1) фразеологічне значення; 2) компонентний склад; 3) граматичні категорії [1, 80]. Визначення цих ознак ФО дозволяє встановити обсяг предмета фразеології, а також дозволяє визначати фразеологізми як окремі самостійні одиниці мови, що відрізняються від слова, словосполучення і речення, а разом з тим і як такі, що мають з останніми багато спільного.

Зміст фразеологічної одиниці має складну структуру. Фразеологічне значення багатокomпонентне: воно складається з денотативного, сигніфікативного і конотативного аспектів.

Денотативний аспект ФО реалізує обсяг поняття на основі членування мінімуму узагальнюючих ознак денотата. Сигніфікативний аспект – це зміст інформації, яка виражається ФО щодо позначеної нею сукупності класу об'єктів. Фразеологічна конотація доповнює денотативний аспект емоційним, оцінним, стилістичним компонентами.

Крім денотативно-сигніфікативного аспектів, що складають основну частину фразеологічного значення, традиційно виділяють елементи формального характеру: категоріально-граматичні значення ФО, граматичні ознаки словоформ, синтаксичну конструкцію, що утворить структурний каркас ФО, внутрішню форму. Однак, для семантичного аналізу найбільшу важливість

представляють собою денотативно-сигніфікативний і конотативний аспекти значення.

Фразеологія – галузь лінгвістичної науки, яка віддавна привертає увагу дослідників, бо містить найбільше суперечливих поглядів на окремі її аспекти, починаючи з визначення обсягу, структури, семантики фразеологічних одиниць тощо. Фразеологія – це невичерпне, багатоаспектне і складне явище, чим зумовлене існування різних напрямів у її дослідженні. Становленню фразеології сприяло здійснене в працях мовознавців (Ф. Буслаєва, І. Срезневського, О. Потебні, П. Фортунатова, О. Шахматова, Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. – 2015. – Випуск VI. 14 Л. Щерби, Л. Булаховського) спостереження над тими чи іншими семантичними і граматичними особливостями стійких сполучень слів, висловлювалися думки про природу їх стійкості і відтворюваності. Із посиленням уваги до фразеології як окремого розділу мовознавства значний внесок у розроблення теоретичних питань зробили такі дослідники: В. Архангельський, О. Бабкін, І. Білодід, В. Жуков, Л. Ройзензон, Л. Скрипник, І. Чередниченко, М. Шанський та багато інших. Наукові основи класифікації фразеологічних одиниць були вироблені І. Анічковим, Л. Булаховським, В. Виноградовим, Б. Ларіним, Г. Удовиченком. Незважаючи на численні дослідження вітчизняних та закордонних фахівців, залишається нерозв'язаним ряд проблем, серед яких виокремлюються питання класифікації фразеологічних одиниць.

Розглянуті класифікації фразеологізмів, вивчені точки зору різних авторів щодо фразеології, розглянуті та проаналізовані різні способи інтерпретації пари “батько-син”.

Провідним завданням фразеології є дослідження та опис фразеологічного фонду тієї чи іншої мови. Термін «фразеологія» зазвичай використовується у двох значеннях. По-перше, під фразеологією розуміється лінгвістична дисципліна, яка вивчає фразеологічні одиниці. По-друге, термін вживається на позначення сукупності фразеологічних одиниць. Для позначення одиниці фразеологічного фонду в мовознавстві використовуються різноманітні терміни:

фразеологічна одиниця, фразеологічний зворот, стійке словосполучення, стійкі фрази, фраземи, фразеологізми, ідіоми.

У науці давно існує так зване вузьке і широке розуміння обсягу цієї галузі мовознавства. Вузьке розуміння утвердилося у зв'язку з лексикографічної розробкою фразеологізмів, які включалися і включаються до тлумачних словників поряд з лексичними одиницями. Зрозуміло, в словники потрапляли, насамперед, фразеологізми, еквівалентні слову, і майже не потрапляли стійкі вирази, утворені за моделлю пропозиції. На нашу думку, теорія еквівалентності на рівні «фразеологізм – слово» гальмує розвиток фразеології. О.В. Кунін [28] при дослідженні англійської фразеології вказує на цілу низку відмінностей між фразеологізмами і словами. Так, фразеологізми утворюються за граматичними моделями вільних словосполучень і є сполуками слів, а слова утворюються за словотворчими моделями. Однак фразеологізмам і словам властива низка спільних рис: наприклад, притаманні однакові синтаксичні та стилістичні функції, однозначність і багатозначність; вони мають синоніми та антоніми і т.д. Отже, спільні і відмінні риси між словом та фразеологізмом складають певні розбіжності визначенні межі фразеології як лінгвістичної дисципліни. Респонденти вузького розуміння обсягу фразеології (Н.І. Амосова, Б.О. Ларін, В.М. Телія та ін.) виносять крилаті вислови за межі фразеологічного фонду.

Науковці вузького розуміння обсягу фразеології (Н.І. Амосова, Б.О. Ларін, В.М. Телія та ін.) виносять крилаті вислови за межі фразеологічного фонду. На думку лінгвістів, ці мовні одиниці виконують тільки комунікативну функцію. Прибічники вузького розуміння фразеології зазвичай належать до фразеологізмів одиниці з цілісним узагальнено-метафоричним значенням, прибічники ж широкого її розуміння – поєднання слів, відтворені в «готовому вигляді» і об'єднані одним поняттям. Вузьке розуміння фразеології, отже, припускає образність як категоріальну властивість стійких поєднань. Ми вважаємо, що така позиція збіднює галузь фразеології й приєднуємося до широкого погляду на турецьку фразеологію, який спирається на традиції В.Л. Архангельського, В.В. Виноградова, О.В. Куніна та ін. Широке розуміння фразеології дозволило зараховувати до її обсягу різні за походженням мовні

одиниці (з античної літератури та міфології, Біблії, художньої літератури та ін.) та константні утворення, які утримуються в пам'яті, від ідіом, семантично еквівалентних слову, до прислів'їв і крилатих слів.

Отже, проаналізуємо класифікації фразеологізмів, які здобули широкого визнання у вітчизняному й світовому мовознавстві, наприклад, семантична класифікація фразеологізмів, опрацьована В.В. Виноградовим, в основу його фразеологічної теорії покладено ступінь видозміни значення слова у різних синтаксичних і стилістичних умовах фразоутворення: фразеологічні зрощення фразеологічні єдності; фразеологічні сполучення. Треба зазначити, що семантична класифікація В.В. Виноградова є достатньо умовною і у деякій мірі суб'єктивною. До трьох типів фразеологічних одиниць М.М. Шанський додав ще один – фразеологічні вирази [14, с. 93] (наприклад:–один батько кормить 9 синів, а 9 синів одного батька не кормлять–Bir baba dokuz oğul besler, dokuz oğul bir babayı beslenmez) [8].

ÖZET

Dil "halkın ruhunu", tarihsel gelişimini, zihniyetini yansıtır. Dünyanın belli bir nesnel oluşum olarak anlaşılmasından bu yana, dilin dünyaya bakış açımızı ele alması ve onun üzerinde bir miktar etki yapması gerçeği inkar edilemez. Dil, belli kişilerin kendine özgü, kendine özgü her şeyi yansıtıyor. İnsanların kültürünü ve tarihini yansıtan en çarpıcı dilbilimsel özelliklerin cümlecilikleri vardır. Bu türün eserlerinin mantıksal ve anlamsal ve dilsel yönleri arasındaki özel ilişkiyi not etmek de önemlidir. Cümlebilimciliğin önemi, işin içeriğini ilk etapta ele alan stilistik bir özellik olarak kabul edilebilir.

Deyimbilimin önemi, geniş bir yelpazedeki insanlar için bilgide yer alan belli bir değerdir. Konunun aciliyeti, düşünce derinliği, evrenselliğin içsel temeli, örtüktür. Cümlebilimcilerin evrenselliği, dilsel biçimlerinin ifadesi ve özgünlüğü ile desteklenir. Tarz tarzı özelliklerin bu etkileşimi nedeniyle, aforist ifadeler, somut tarihsel ve epigrammatik ifadelerde gözlemlenen genelliğin - temel bileşeninin sıfır gerçekleşmesinde evrensel öneme sahip olabilir. Bu nedenle, sözcükbilimcilerin tür tarzı bir özellik olarak evrensellik sadece iletişimsel-mantıksal (öncü) yönü değil, aynı zamanda değerlendirme-estetliğini de içerir.

Cümlebilim hakkında bilgi oluşumunun bilişsel mekanizmaları, doğrudan işaret adaylığı ile oluşturulan, anlam oluşturma süreçleriyle farklılaşma ölçütlerini içeren belirli bir konuşma düşünme özgüllüğü ile karakterize edilir. Bunun nedeni, ikinci dilbilimsel-yaratıcı soyutlama düzeyi ile dünyanın özne-mantık resmi arasında temsil edilen yan türev bilişsel insan aktivitesinden kaynaklanmaktadır. Böylece, anadili konuşmacıların görüşlerinin, ilişkisel-alıcı düzeyde cümlecik birimlerce genelleştirilmesi. Dilbilim bilinci, sözelleşmenin sonucunu, yani dünya görüşünün ikincil yansımalarını, dünya resminin ikincil yansımalarının bir sonucunu ortaya çıkaran yerleşik ters çevirmeleri içerir. Phraseological nomination, halkın kültürü, etnik bilincin yapısı ve evrimi ile ilgili olarak, tercih edilen temanın bir biçimde veya başka bir biçimde analiz edilmesi ve modellenmesi ile ilgili yeni bir araştırma vektörü ile karakterize edilir. Konunun uygunluğu, baba-oğul çiftinin Türkçenin öbekbilimciliğinde kavramsallaştırılması sorununun yetersiz çalışılmasından

kaynaklanmaktadır. Bu çalışmanın amacı, baba-oğul çiftinin türkçe kelimebilimindeki özgünlüğünü incelemektir. Çalışmanın konusu, Türk dilinin kelime öbekleridir. Çalışmanın konusu, Türkçe-aile kuramları ile birlikte Türk öbek kuramlarının yapısal-anlamsal özellikleridir. Hedefe göre, aşağıdaki görevler belirlenmiştir:

- 1) cümleciliklerin sınıflandırılma problemini dikkate almak;
- 2) farklı yazarların cümleciliklerin kavramsallaştırılması konusundaki görüşlerini inceler;
- 3) Türkçe cümlecede "baba-oğul" anlamına gelen bir çift cümleciliği yorumlamanın farklı yollarını düşünün;
- 4) Türkçe cümlecikte "baba-oğul" anlamına gelen bir çift cümleciliğin çevirisini analiz etmek.

Deyimsel birimin içeriği karmaşık bir yapıya sahiptir. Deyimsel anlam çok bileşenlidir: ifade edici, işaretleyici ve çağrışımsal yönlerden oluşur.

FD'nin şüphe uyandıran yönü, fesihteki genel özelliklerin asgari üyeliğine dayanan kavramın kapsamını gerçekleştirmektedir. Tanımlayıcı özellik, FD tarafından ifade edilen nesnelere sınıfı hakkında ifade edilen bilgilerin içeriğidir. Cümlebilimsel çağrışım, duygusal, değerlendirici, üslupsal bileşenler ile fıkra edici yönü tamamlar.

Psikolojik anlamın kütesini oluşturan şüphe edilen anlamlı yönlere ek olarak, geleneksel olarak biçimsel karakter unsurlarını ayırt eder: FD'nin kategorik-gramer anlamları, FD'nin yapısal çerçevesini oluşturan sözdizimsel özellikler, FD'nin yapısal çerçevesini oluşturan sözdizimsel yapı, iç form. Bununla birlikte, anlamsal analiz için, anlamın anlamlı ve anlamlı yönleri anlam açısından büyük önem taşımaktadır.

Phraseology, uzun zamandır araştırmacıların dikkatini çeken bir dilbilim bilimi alanıdır, çünkü bireysel tanımlamaları üzerine, hacim tanımı, yapısı, phraseolojik birimlerin semantiği, vb. Arasında değişen en çelişkili görüşleri içerir. Phraseology, çalışmasında farklı yönlerin varlığına neden olan tükenmez, çok boyutlu ve karmaşık bir fenomendir. Dilbilimcilerin yapıtlarında yapılan çalışmalarla phraseolojinin gelişimi kolaylaştırılmıştır (F. Buslaev, I. Sreznevsky, O. Potebna, P. Fortunatov, O.

Shakhmatov, Berdyansk Devlet Pedagoji Üniversitesi Bilimsel Notları. - 2015. - Sayı VI. 14 L. Shcherby, L. Bulakhovsky.) Sabit kelime kombinasyonlarının belirli anlamsal ve gramer özelliklerinin gözlenmesi, kararlılıklarının ve tekrarlanabilirliklerinin doğası hakkında görüşlerini ifade eder. Dilbilimin ayrı bir bölümü olarak phraseolojiye artan ilgi ile, aşağıdaki araştırmacılar teorik soruların geliştirilmesine önemli bir katkı yaptı: V. Arkhangelsky, O. Babkin, I. Bilodid, V. Zhukov, L. Royzenzon, L. Skrypnyk, I. Cherednichenko, M. Shansky ve diğerleri. Deyimsel birimlerin sınıflandırılmasında bilimsel temeller I. Anichkov, L. Bulakhovsky, V. Vinogradov, B. Larin ve G. Udovichenko tarafından hazırlanmıştır. Yerli ve yabancı uzmanlar tarafından yapılan çok sayıda araştırmaya rağmen, aralarında phraseological ünitelerinin sınıflandırılması konusu olan bir takım sorunlar çözülememiştir.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Алехина А.И. Фразеологическая единица й слово./ А.И. Алехина - Минск, 1991. - 250 с
2. Алефіренко М.Ф. Теоретичні питання фразеології. – Харків: Вид-во при Харківському держ. ун-ті, 1987. – 136 с.
3. Алефиренко Н. Ф. Фразеология в свете современных лингвистических парадигм: Монография / Н. Ф. Алефиренко. – М.: ООО Изд-во «Элпис», 2008. – 271 с.
4. Амосова Н.Н. Основы английской фразеологии / Н. Н. Амосова. – Л.: Наука, 1963. – 356 с.
5. Арнольд И.В. Лексикология современного английского языка / И. В. Арнольд. – М.: Просвещение, 1976. – 346 с.
6. Смит Л. П. Фразеология английского языка / Пер. с англ. А. Р. Игнатъева. – М., 1959. – 342 с
7. Бабенко Н. С. D. Dobrovolskij. Idiome im mentalen Lexikon. Ziele und Methoden der kognitivbasierten Phraseologieforschung / Н. С. Бабенко // Вопросы языкознания. – 2000. – №1. – С. 156–159.
8. Шанский Н. М. Очерки по русскому словообразованию / Н. М. Шанский. – Изд. 2-е, дополненное. – М. : УРСС Комкнига, 2005. – 336 с.
9. Баран Я.А. Основні питання загальної та німецької фразеології / Я. А. Баран.– Львів: Наукова думка, 1980. – 263 с.
10. Баран Я. А. Фразеологія: знакові величини : навч. посіб. для студентів факультетів іноземних мов / Я. А. Баран, О. М. Білоус, І. М. Зимомря та ін. – Вінниця : Нова Книга, 2008. – 256 с.
11. Бархударов Л.С. Язык и перевод / Л. С. Бархударов. — М.: Международные отношения, 1975. – 240 с.
13. Вакуленко О.Л. Воссоздание авторски преобразованных фразеологизмов в переводе / О. Л. Вакуленко // Теория и практика перевода. Вып. 7. — Киев: Высшая школа, 1982. – С. 97-104

14. Василюк І.М. Фразеологізми як одиниці міжмовної комунікації (проблеми перекладу) / І. М. Василюк // Вісн. Житомир. держ. ун-ту ім. І. Франка. – 2004 №17. – С. 102–103.
15. Виноградов В.В. Лексикология и лексикография / В. В. Виноградов // Избранные труды. – М.: Наука, 1977. – С. 145–161.
16. Влахов С. Непереводимое в переводе / С. Влахов, С. Флорин. – М. : Межд. отношения, 1980. – 342 с.
17. Гаврин С.Г. Фразеология современного русского языка / С. Г. Гаврин. – Пермь: Высшая школа, 1974. – 187 с.
18. Гаврись В. І. Німецько-український фразеологічний словник / В. І. Гаврись, О. П. Пророченко. – К. : Рад. школа, 1981.
19. Гак В. Г. Фразеология, образность и культура / В. Г. Гак // Советская лексикография. Сборник статей. – М., 1988. – С. 159-169.
20. Гвоздев В.В. Контекст и некоторые проблемы перегматики клише / В.В. Гвоздев // Роль контекста в реализации семантических особенностей языковых единиц. – Курск, 1987. – С.14–22.
21. Голянич М. І. Внутрішня форма слова і художній текст / М. І. Голянич. – Івано-Франківськ: Плай, 1997. – 178 с.
22. Крикницька І. О. Лексеми харчової семантики у складі англійських фразем / І. О. Крикницька. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.nbuv.gov.ua/portal/.../kriknickska.pdf
23. Городникова М. Д. О модусе существования фразеологизмов / М. Д. Городникова // ИЯШ. – № 3. – 1973. – С. 56-57.
24. Кияк Т. Р. Теорія і практика перекладу (німецька мова) : / Т. Р. Кияк, А. М. Науменко, О. Д. Огуй. – Вінниця : Нова Книга, 2006. – 592 с.
25. Ковшова М. Л. Культурно-национальная специфика фразеологизмов (когнитивные аспекты): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: 10.02.01 «Русский язык»/ Мария Львовна Ковшова. – М., 1996. – 244 с.
26. Корунець І. В. Вступ до перекладознавства : підручник / І. В. Корунець. – Вінниця : Нова Книга, 2008. – 512 с.

27. Кунин А.В. Английская фразеология. Теоретический курс / А. В. Кунин.– М.: Высшая школа, 1970. – 344 с.
28. Кунин А. В. Англо-русский фразеологический словарь / А. В. Кунин. – М. : Рус. яз.,1984. – 403 с.
29. Кунин А. В. Курс фразеологии современного английского языка / А. В. Кунин. – М. : Высш. шк., 1986. – 336 с.
30. Крепкогорская Е.В. Безэквивалентные фразеологические единицы и способы их перевода / Е. В. Крепкогорская // Проблемы прикладной лингвистики. Сборник статей Международной научно-практической конференции. – Пенза: Приволжский Дом знаний, 2005. – С. 128-130/
31. Латыпова Л. Ч. Роль английских и русских фразеологических единиц в формировании модальности в тексте: автореф. дисс. ... канд. филол. наук: 10.02.20 «Сравнительно-историческое, типологическое и сопоставительное языкознание» / Ляля Чулпановна Латыпова. – Волгоград, 2002. – 18 с.
32. Левицкая Т. Р., Фитерман А. Н. Проблемы перевода (на материале современного английского языка). / Т. Р. Левицкая, А. Н. Фитерман – Москва: Междунар. отношения, 1976. – 206 с.
33. Левченко О. П. Фразеологічна репрезентація світу / О. П. Левченко // Мовні і концептуальні картини світу: Зб. наук. праць. – Київ: КНУ, 2002. – №7. – С. 307–315.
34. Лукьянова Г.Л. Пословицы как особый вид ФЕ в английском языке / Г. Л. Лукьянова // Вісник Черкаського державного ун-ту. Серія Філологічні науки. – Черкаси: ЧДУ. – 2000. – Вип. 29. – С. 40–45.
35. Барка В. Жовтий князь: [роман] / Василь Барка. – К.: Наукова думка, 2008. – 304 с.
35. Мірам Г. Е. та ін. Основи перекладу: Курс лекцій; Навчальний посібник / Г. Е. Мірам. – К. : Ельга, Ніка-Центр, 2003. – 240 с.
36. Сміт Л. П. Фразеология английского языка / Пер. с англ. А. Р. Игнатьева. – М., 1959. – 342 с.
37. Мосьяков А. Е. Разложение фразеологизмов и перевод / А. Е. Мосьяков // Тетради переводчика. Вып.13. — М., 1976. – С. 32-38.

38. Начисчионе А.С. К вопросу о сложных окказиональных преобразованиях ФЕ / А. С. Начисчионе // Иностранные языки в высшей школе: Республ. межвузов. сб. научн. трудов. Вып. 2. — Рига, 1975. — С. 14-25.
39. Потебня А. А. Мысль и язык / А. А. Потебня. — К. : СИНТО, 1993. — 192 с.
40. Райхштейн А. Д. Сопоставительный анализ немецкой и русской фразеологии / А. Д. Райхштейн. — М. : Высш. шк., 1980. — 143 с.
41. Рецкер Я. И. Теория перевода и переводческая практика. / Я. И. Рецкер — Москва : Междунар. отношения, 1974. — 216 с.
42. Рождественский Ю.В. Что такое «теория клише» / Ю.В.Рождественский // От поговорки до сказки (Заметки по общей теории клише). — М.: «Наука», 1970. — 240 с. — С. 213–236.
43. Алимов В.В. Теория перевода. Перевод в сфере профессиональной коммуникации: учебное пособие/ В.В. Алимов. [изд. 3-е.] — М.: Высш. образование, 2005. — 225 с
44. Селіванова О. О. Нариси з української фразеології (психокогнітивний та етнокультурний аспекти): Монографія / О. О. Селіванова. — К.; Черкаси: Брама, 2004. — 276 с.
45. Телия В.Н. Русская фразеология. Семантический, прагматический и лингвострановедческий аспекты / В.Н. Телия. — М.: «Школа и языки русской культуры», 1998. — 288 с.
46. Тер-Минасова С.Г. Язык и межкультурная коммуникация: Учебное пособие / С.Г. Тер-Минасова. — М.: «Слово/Slovo», 2000. — 262 с.
47. Уайльд О. Щасливий принц. [Пер. з англ. О. Тереха] / Оскар Уайльд // Казки. Для мол. шк. віку / Мал. Г. Галінської та В. Гордійчука. — К. : “Веселка”, 1978. — 219 с. — С. 109–120.
48. Удовиченко Т.М. Предмет фразеології та семантичні типи фразеологізмів / Т. М. Удовиченко // Українська мова та література в школі. — 1965. — №2. — С. 20–24.
49. Ужченко Т.Г. Значення фразеологізму. Походження і будова фразеологізмів // Ужченко Т.Г. Дидактичний матеріал з української мови. Лексика і фразеологія. — К.: Либідь, 1995. — С. 184–218.

50. Шадрин Н. Л. Перевод фразеологических единиц и сопоставительная стилистика / Н. Л. Шадрин. — Изд-во Саратовского ун-та, 1991. — 218 с.
51. Шанский Н. М. Фразеология современного русского языка. 3-е изд. / Н. М. Шанский. — М. : Высшая школа, 1985. — 178 с.
52. Aksoy O. Atasözleri Sözlüğü / Aksoy O. — İstanbul: İnkılap Kitap Evi, 1995. — 486 s.
53. Aksoy O. Deyimler Sözlüğü / Aksoy O. — İstanbul: İnkılap Kitap Evi, 1995. — 205 s.
55. Fedulenkova ,T. Is Phraselogy Typologically Relevant? / T. Fedulenkova // Collocations and Idioms 1: The 1st Nordic Conference on Syntactic Freezes / Ed. Marja Nenonen / University of Joensuu, 2006. — P. 51.
56. Oy Aydın Tarih Boyunca Türk Atasözleri. — İstanbul, 1972. — P. 300.
57. Ozon Mustafa Nihat. Atasozleri. — Istanbul, 1956. — 285 s.
58. Saraçbaşı E., Minnetoğlu I. Örnekli ve açıklamalı deyimler sözlüğü. — Istanbul, 2002. — 752 s.
59. Ses H. Atasözleri ve deyimler sözlüğü. İlköğretimler için. Istanbul, 2004. — 489 s.
60. Uğurkan Melahat Atasozleri. - Istanbul: Ozyiirek Yayınevi, 1966. — 48 s.
61. Ustaoglu ismail. Atasozlerimiz. - Maras: Sahin Basımevi, 1967. — 51 s.
62. Unver. Ord. Prof. Suheyl. Atasozlerimiz: Redhouse . — Yayınevi, 1968. — 17 s.

ДОДАТОК А.

1. Babasının hayrına çalışmak – задарма, за гарні оченята
2. Bir baba dokuz oğul besler, dokuz oğul bir babayı beslenmez) – один батько кормить 9 синів, а 9 синів одного батька не прогодують
3. baba akılıyla adam olmaz-батьківським розумом людиною не станеш
4. Babasının oğlu – який батько, такий і син;
5. Baba adam - шанована людина
6. Babamın (ustamın) adı Hıdır, elimden gelen budur – зробив все, що зміг.
7. Babasının kızı – мамина дочка
8. Ana baba eline bakmak - висіти на шиї у батьків;
9. Babam sağ olsun – усе є, дякуючи батькам;
10. Baba oğluna bir bağ bağışlamış, oğul babasına bir salkım üzüm vermemiş – подарував батько синові виноградник, а потім від нього не отримав жодної виноградної кісточки
11. Baba akılıyla adam adam olmaz – батьківським розумом людиною не станеш
12. Baba himmet - oğul hizmet - батько благословляє, щоб син так чинив
13. Baba üstünde olmak – висіти на шиї у батька, залежати від нього матеріально, обтяжувати кого-небудь, завдаючи великого клопоту; бути тягарем для кого-небудь.
14. Ata dostu oğla mirastır – друг батька – спадщина для сина;
15. Baba ocağı – рідний дім
16. Baba adam – шанована людина;
17. Babalık fırın has işler – батьківські гроші легко витрачаються
18. Atanın sanatı oğla mirastır – ремесло батька – спадщина для сина;
19. Oğlan doğurdum oydu beni – син ріже без ножа;
20. Oğlan olsun deli olsun – нехай краще народиться син-дурень, ніж народиться дочка.
21. Amca baba yarısı – дядько – друга після батька людина;
22. Hiçbir çıkar gözetmeksizin: Herkes babasının hayrına çalışmıyor ya!
23. Babamın adı Hıdır, elimden gelen budur –

24. Baba vergisi görümlük, koca vergisi doyumluk
25. Herkes ana baba evladıdır – кожен –це дитина своїх батьків
26. Anadan gören inci dizer; babadan gören sofraya yazar.
27. Baba düşmanı oğul dostu olamaz –недруг батька не може стати другом сину
28. Oğlan babadan öğrenir sofraya açmayı, kız anadan öğrenir biçki biçmeyi.